श्री विमलकमार मन्तालालजी चौरडिया: बह कामराज प्लान है, यभराज प्लान है, कौन सा है, इससे मझे मतलब नहीं है। लेकिन यह जो यादवी फैल गई है उस यादवी की चर्चा विशेष रूप से न हो, दूसरे दलों की ग्रीर लोग आ 🗠 प्ट न हों यदि उसकी चर्चा की जाय. इसको रोकने के लिये, उनकी जवान पर ताले लगाने की दिष्ट से ग्रीर इस खयाल से कि जो कांग्रेस की बापस की लड़ाई की वजह से व्हैक्यम हो रहा है उसमें कोई ग्रौर वस नहीं आए, उस पर कलमबंदी के लिये, लेखनी पर प्रतिबंध लगाने के लिये, उसका विशेष उप-योग लिया जा रहा है। माननीय उपसभाव्यक्ष जी, ग्रगर हमारे कांग्रेस के सत्तारूढ दल के लोग आज भी इसके बारे में सिन्सियर हैं कि हमारे देश में संकट की स्थिति बनी रहनी चाहिये तो मैं उनसे ही प्रश्न करता हं: क्या वे कभी ग्रपने दिल पर हाथ रख कर कहते हैं कि जितना संकटकाल के लिये हमें समृद्ध रहना चाहिये और उसके लिये हमारे राष्ट्र को आगे बद्धाना चाहिये और दैनिक जीवन में वैसा माचरण करना चाहिये, वैसा क्या हम कर रहे हैं ? वैसे तो यहां पर याजी जी श्रपनी झेंप मिटाने के लिए संभवत: कह दें कि हम बराबर कर रहे हैं। मगर दिल से पूछें तो संकट की स्थिति हमें . . .

उपसभाध्यक्ष (श्री महावीर प्रसाद भार्गव) : अब आप अपना भाषण बाद में जारी रिखयेगा।

ANNOUNCEMENT RE: GOVERN-MENT BUSINESS

THE MINISTER OF PARLIAMENTARY AFFAIRS (SHRI SATYA NARAYAN SINHA): With your permission, Sir, I rise to announce that Governmeat business in this House for the week commencing 9th March, 1964, will consist of;

> 1. Furth*c consideration and return erf the Appropriation (Rail-

- ways) Bill, 1964, as passed by Lok Sabha.
- 2. Further consideration and passing of Drugs and Cosmetics the (Amendment) Bill, 1963, as reported by the Joint Committee of both Houses.
- 3. General Discussion on General Budget for 1964-65.
- 4. Consideration and return of the Appropriation Bills relating to the following: -

Demands on Account (General) for 1964-65.

Supplementary Demands for Grants (Railways) for 1963-64.

Supplementary Demands for Grants (General) for 1963-64.

As the above business is not likely to be completed by 13th March, I suggest, Sir, that the House may be pleased to sit on Monday, the 16th March, and Tuesday, the 17th March, if necessary.

THE VICE-CHAIRMAN (SHRI M.P. BHAHGAVA): The House stands adjourned till 2.30 Р.М.

> The House then adjourned for lunch at one minute pait one of the clock

The House reassembled after lunch at halfpast two of the clock, th* Deputy Chairman in the Chair.

RESOLUTION RE: ENDING STATE OF **EMERGENCY—continued**

THE DEPUTY CHAIRMAN: Mr. Chordia.

श्री दिमलकमार मन्नालालजी चौर-डिवा: उपसभापति महोदय, में जो चर्चा कर रहा था उसमें इस बात पर प्रक श डाल रहा या कि यह जो संकटकाल है तथा जो कांग्रेस में संकट उपस्थित हो गया है भौर उसको ठीक करने की दिप्ट से ही इस संकट को जारी रखना हमारी सरकार आवश्यक समझती है। यह स्वाभाविक है कि हमारे माननीय सदस्य चाहेंगे कि मैं इसके बारे में कुछ तथ्य रखं, तो मैं उनके सामने वर्तमान के कुछ तथ्य रखना चाहता हं जिससे उनको इस बात की तसल्ली हो जायेगी कि कांग्रेस का संकट टालने के लिए ही यह कोशिश हो रही है। इसका सीधा ग्रयं यह है कि इस संकट को जारी रखने से आप लेखनी पर प्रति-बन्ध लगाये रखना चाहते हैं, बोलने पर प्रतिबन्ध लगाये रखना चाहते हैं ग्रीर जिस तरह से कृष्ण भगवान के सामने यादवों की खींचातानी चल रही थी वैसे ही हमारे प्रान्तों में इस समय चल रही है और उसी को टालने के लिए इस इमरजेंसी को रखा जा रहा है। विरोधी दलों को भी दबाने के लिए ग्राप इस इमरजेन्सी के हथियार को ग्रपने हाथ में रखना चाहते हैं। मैं माननीय मन्त्री जी से पछना चाहुंगा कि क्या कारण है कि जब कन्नमवार महाराष्ट्र के मख्य मन्त्री थे तो उस समय प्राचार्य अर्ते और नागपुर के दो पत्रकारों को डी० आई० आर० के अन्तर्गत गिरफ्तार कर लिया गया ? जब कन्नमवार गये और नये मख्य मन्त्री श्राये तो उन्होंने इस खशी में उन्हें छोड दिया । या तो इन लोगों ने कोई गनाह नहीं किया वा या जिस तरह से पहले राजा महा-राजा जब गही पर बैठते थे तो इस खणी में वे कैदियों को छोड़ दिया करते थे, उसी तरह से महाराष्ट्र के मख्य मन्त्री जी ने भी श्रपनी खशी में इन लोगों को छोड़ दिया । आचार्य अर्ते बी और नागपुर के जो दो पत्तकारों को पहले गिरफ्तार किया गया या क्या उनको पहले गिरफ्तार करना जस्टीफाइड कहा जा सकता है और फिर बाद में छोड़ देना भी जस्टीफाइड है ? मैं इन दोनों बातों का जवाब चाहता हं ?

श्री एल० एन० मिश्र (विहार) : दोनों बातें जस्टीफाइड हो सकती है।

श्री विमलकमार मन्तालालजी चौर-डिया : क्योंकि आपकी इस समय बट मैजा-रिटी है इसलिए धाप हर बात को जस्टी-फाइड कह सकते हैं। ग्रापकी जो मैजारिटी है उसमें जब तक कमी नहीं होगी आप दिन को रात कह सकते हैं और रात को दिन कह सकते हैं ग्रीर यह दोनों चीजें ग्रापके लिए जस्टीफाइड हैं। मगर ग्रापको ग्रपना दिल टटोलना चाहिये ग्रौर ग्रपने से पुछना चाहिये कि ग्रोवर नाइट ही एक द्यादमी जो पहले कानुन की खिलाफवर्जी करने पर गिरफ्तार किया गया था उसे नये मख्य मन्त्री के बाते ही क्यों छोड़ दिया जाता है ? जब नये मन्त्री जी भाये तो वे लोग जो पहले कानुन विरोधी समझे जाते थे वे एक दम ग्रच्छे बन जाते हैं ? इसलिए मैं प्रार्थना करूंगा कि जैसा आप बतलाते हैं कि हमारे देश में संकट है तो इस चीज को दिष्ट में रख कर सरकार को कार्य करना चाहिये। जो छोटे छोटे लोग या पत्नकार गिरफ्तार किये जाते हैं जो ग्रापके लिटिल लिटिल नेहरू हैं, लिटिल लिलिटल लीडर हैं, वे स्थानीय अधिकारियों पर दबाव डालते हैं और इस तरह की गडबड करवाते हैं। इस तरह से इस कानून का दरुप-योग किया जा रहा है। हमारे देश में कुछ ऐसे संकृचित मनोवृत्ति के लोग हैं जो अधि-कारियों से मिल कर अपना काम बनाने के लिए इस कानन का दुरुपयोग करवा रहे हैं। सतना में इस तरह के कैसेज हुए हैं।

दिल्ली में जो गुड़ काण्ड हुआ है उसकी भी काफी चर्चा है मगर इस कानून का प्रयोग ऐसे लोगों के खिलाफ नहीं किया जाता है क्योंकि वे लो सत्तारूढ़ दल से सम्बन्ध रखते हैं। हमारे देश में संकटकाल की घोषणा की गई है और फिर भी कलकते में इस तरह का काण्ड हुआ तो आपका दी॰ आई॰ आर॰ कहां चला गया था?

श्री सी० डी० पांडे : दो दिन में वहां सब चीज खत्म हो गई थी।

श्री विमलकुमार मन्नालालजी चौरडिया: यह तो आप कलकत्ते वालों से पृष्ठ सकते हैं जिनके ऊपर यह बात बीती । श्राज भी हमारे देश में पंचगागियों की कमी नहीं है, प्रो पाकिस्तानियों की कमी नहीं है, प्रो चाइ-नीज की कमी नहीं है। आप यह बात अच्छी तरह से जानते हैं कि संकटकाल की स्थिति को जारी रख कर ग्राप डी० ग्राई ० ग्रार० के अन्तर्गत लोगों को गिरफ्तार कर सकते हैं। भ्राज जनता के ऊपर टैक्स का भार बहत बढ गया है और सारे लोगों के दिमाग में यह बात है कि चीजों के दाम दिन पर दिन बढ़ते ही चले जा रहे हैं मगर आप संकटकाल की स्थिति को जारी रख कर उनकी जबान को बन्द कर देना चाहते हैं, उनकी लेखनी को बन्द कर देना चाहते हैं। हमारे जो सत्तारूढ़ दल के लोग हैं. मन्त्रिमण्डल के लोग हैं प्रमुख लोग हैं उनका व्यवहार संकटकाल की स्थिति की तरह नहीं लगता है। ऐसा लगता है कि इन लोगों के लिए कोई संकटकाल है ही नहीं। यह जो संकटकाल है वह जनता को दबाने के लिए ही है, उसको दबाने के लिए ही जारी रखा जा रहा है। अभी हमारे नन्दा जी ने अपना प्रवचन दिया तो क्या वे अपने सारे दल के लोगों को, अपने मन्त्र-मण्डल के सदस्यों से कहेंगे कि वे संकटकाल की स्थिति को ध्यान में रख कर उसकी ग्रन-भृति कर ग्राचरण करें? ग्राज देश में सच-मच संकटकाल की स्थिति पहले से ज्यादा गम्भीर हो गई है। मह कि हम पहले से ज्यादा शक्तिशाली हो गये हैं सिर्फ कह देने से नहीं हो सकते हैं। ऐसा मुझे लगता नहीं है कि देश में संकटकाल की स्थिति को ध्यान में रख कर काम किया जा रहा है अगर किया जाता तो आज हमारे यहां सैबोटेज के कार्य होते नहीं दीखते । नागपुर में आग लगी, कलकत्ते में हवाई जहाज हगली नदी में नष्ट ो कर गिर पड़ा, परसों हो जम्मू काश्मीर

में एक हवाई जहाज गिर पड़ा जिसका श्रमो तक पता नहीं चला । इससे पहले एक ग्रौर हवाई जहाज जम्म काश्मीर में तार से टकरा कर गिर पडा । क्या ये सब चीजें संकटकाल की घोषणा से ली अनुभृति के अभाव का परिणाम नहीं हैं ? ऐसा लगता है कि हमारा शासन संकट काल की जो वास्तविक स्थिति है उसके अनभति नहीं कर रहा है। वह तो इस समय सारे प्रान्तों में अपने घापसी झगडों में ही पड़ा हमा है। म्राज हमें इस बात का श्रष्टसास करना चाहिये कि देश में जो एयर कैश या दूसरी सैबाटेज की घटनायें हो रही हैं वे क्यों हो रही हैं और इनके पीछे किसका हाथ है ? हमें बीमारी की जड़ में जाना चाहिये सिर्फ बीमारी बोमारी कहने से काम नहीं चलेगा और न वह कम हो हो सकेगी। दूध का जला छाछ को फूंक फूंक कर पीता है और इस संकटकाल में भी हमें उसी तरह का बाचरण करना चाहिये था मगर मुझे द:ख होता है कि शासक दल ने इसके अनरूप कार्य नहीं किया । शासक दल ने देश में संकट की स्थिति की तो घोषणा कर दी मगर उसके श्रन्रूप उसने कोई कार्य नहीं किया। इसलिये मेरी इस सरकार से यह प्रार्थना है कि अगर वह सचम्च संकटकाल को महसूस करती है तो उसको ग्रपना सारा ग्राचरण उसके अन रूप बनाना चाहिये । अनता को दबाने के लिये, किसी दल के लोगों को दबाने के लिये उसे कानन का दुरुपयोग नहीं करना चाहिये। दूसरे दल के लोगों को गिरपतार करके आपका संकटकाल टलने वाला नहीं है, आपको इन लोगों को छोड देना चाहिये । इस समय जो स्थिति है वह संकट की स्थिति नहीं प्रकट करती है, यह तो कांग्रेस का अपना संकट है और उसी को छिपाने के लिये संकट की स्थिति को जारी रखाजा रहा है। हमारी सरकार को इस सारी बात पर विचार करना चाहिये।

ग्राज सारे राष्ट्र में संकट है, में इस बात को मानता हं और स्थिति पहले से भी गम्भीर 3517

होती जा रही है। में यह भी मानता हूं कि इसका कारण कांग्रेस की उपेक्षा की नीति है, तुष्टीकरण की नीति है, दब्बुपन की नीति है भौर इसमें कोई श्रतिशमंतिक नहीं है। श्राप सरकार की नीतियों के ही कारण देश में संकट की स्थिति बनी हुई है। इसलिए में सरकार से श्रायंना करूंगा कि वह इस बीज की जड़ पर जाये श्रीर उसको ठीक करे। इस तुष्टीकरण की नीति से काम पलने वाला नहीं है। हमारी जो शान्ति श्रीर तुष्टीकरण की नीति चलती श्रा रही है उसी से श्राज देश में संकट की स्थिति है श्रीर इससे काम चलने वाला नहीं है।

SHRI P. N. SAPRU (Uttar Pradesh): Why don't you make peace?

SHRI C. D. PANDE: With whom?

SHRI P. N. SAPRU: With China.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: With aggressor he wants peace.

श्री विमलकुमार मन्त्रालालजी चौरद्विया : तो में ब्रापसे निवेदन करना चाहुंगा कि इस संकटकाल में भ्रापको भ्रपना श्राचरण, भ्रपने इल का ग्राचरण ठीक रखना चाहिये। इस समय प्रान्तों में, वहां के शाहनशाहों में चीफ मिनिस्टरों में जो गडबड़ी चल रही है उनसे भी श्राप कहें कि संकटकाल की स्थिति को देखते हए उसी भाचरण से काम करें। (Interruption) तारिक साहब मी खश हो गये होंगे क्योंकि श्रव काश्मीर में उनकी भपनी सरकार बन गई है। प्रभी तक वे बहां की सरकार के खिलाफ बातें कहा करते थे लेकिन ग्रोवरनाइट में सब कुछ बदल गया । जहां नया मंत्रिमंडल श्राया कि हमारे तारिक साहब अब काश्मीर के बारे में विशेष चर्चा नहीं करते हैं, नहीं तो पहले ऐसा था कि काश्मीर में यह गड़बड़ हो रही है, तो यह जो मनोवत्ति है, इस मनोवत्ति को हम ठीक नहीं समझते हैं । हम गलत को गलत ाहेंगे, संकट की स्थिति को संकट मान कर चलेंगे.

खराब स्थिति होगी तो खराब मान कर चलेंगे और अच्छी स्थित होगी तो अच्छी मान कर चलेंगे। ग्रगर यह शासन संकट की स्थिति मानता है तो यह मेरा नम्म निवेदन है कि वह उसके भ्रनसार भ्राचरण करे, खुद सरकार उसकी अनुभूति और चनता भी उसकी ग्रनुभति करे। शासन ज्यादा मभुन्ति करे तो ज्यादा भ्रच्छा होगा । वरन् इस संकटकाल की स्थिति की घोषणा के परि-णामस्वरूप जो कीमतें बढ रही हैं, जो जनता पर भार पड़ रहा है, उससे एक व्यर्थका टेंशन लोगों के दिमाग में बढ़ रहा है श्रीर ग्रराजकता की भावना पैदा हो रही है। इसलिये या तो भाप स्वयं अपना धाचरण स्धारें या इस संकटकाल की स्थिति से मक्ति ले करके भगवान का नाम लें या रघपति राघव राजा राम जप करके संतोष करें। भाधे मन से या द्तरका सोचने से काम चलने वाला नहीं है। यही निवेदन है।

شری اے - ایم - طارق (جنوں اور کشیمر): میڈم قیالی چیر مین -جہاں تک اس ریزرلیشن کا تعلق ہے میں (س کی مطالعت کرتا مور -

श्री प्रकाश नारायण संद्रु: पूरी मुखालि-फत तो नहीं करेंगे ?

فری اے - اہم - طارق : آدھی
کُروں کا لهکي جہاں تک اس جهز کا
تعلق هے جتنے نظریند ههں اس
ملک مهن اور کافی هیر سے ههی ان
کو چهور دینا چاھئے - اگر وہ جهورے
نہیں جا سکتے ههن تو ان کے خلاف
ج شکایتیں هیں ان کو عدالت مهن
لانا چاھئے - اس سے ایک صورت یہ
ہدا ہو جائے کی کہ ملک کے جو

اس وقنعه همارے سامقے کوئی آیسی ضائت نہیں ہے که چین اور پاکستان الگ الگ یا مل کر هماری سرحدوں ہر حمله نہیں کریلکے اگر آج هلدوستان كوية ضمانت مل جائه كه پاكستان اور چین هندرستان کے علاقوں پر حمله نہیں کوینکے اور پاکستان کے لوگ هلدوستان کی سرحدوں کے اندر کو ہو کرنے کی کوشھی نہیں کریاگے تو المرجلسي بذات خود ختم هو جائهكي لهكي ان دونوں چهزوں كى همارے پاس کوئی ضمانت نهیں 🙇 بلکه اگر هم فعانت دارانه الور ایک هدوستانی کی حیثیت ہے یہ چھوڑ کرکے کہ ہم کسی جناعت کے اندر میں اس بات کو دیکھوں تو هم کو په پڻهن هو جانا هے که اس ملک میں آیموجاسی ہے -مهن مستار بهوپیش گپاتا کی

مضالفت اس لگے تہیں کر رہا ہوں که ولا مختلف جناعت کے سیر ہیں یا لیکر هیں اور انہوں نے یہ ریزولهشور پیش کیا ہے بلکہ میں نے اکثر مرقعوں پر ان کی حبایت کی ہے اور مهرے دوست آنویول پانڈے یہ سمجهتے هیں که میں ان کا زیادہ ساتھی ھوں اور پائڈے صاحب کا کم هرن - لهاي حقيقت يه هي كه جب ملک کا معامله سامنے هو تو اس میں آثراد کی دوستی کے معلی کنچو نہیں رہتے - ملک کی اہمیت

[شرمي اله - ايم - طارق] چلد لوگ یا چان جباعتین تیننس، آف الذيبا رولو كي متفالغت صرف الس. لئے کرتی میں کہ اِس موجوفہ سرکارہ نے اسے لاکو کیا ہے ان کو الوگوں مہن ِ يه غلط يابعا بوللے كا موقعه نهيل. ملے کا که ةيغلس آف انڌيا رولق موجودة حكومت نے صوف اپنے سیاسی فالدة نے لئے لگو کئے - بلکہ ان کو، يه يقين هو جائے كا اور هنهن عوام کو بھی یہ بتاتا ہے کہ ڈینٹس آف انتیا رولو کی فرورت اس ملک میں ھے ، تھی اور آگے بھی کچھ مدت کے لکے رہے گی - ایسوجنسی کے معلی یه نهین هین که هناری ملک مین جنگ هو تب ايموجنسي پهدا هوئي ھے - اینرجنسی اس رقت بھی پیدا: ھوٹی ہے جب ملک کی سرحدوں کو خطرة هو يا ملک کے آندر کچے غهر-ملکی لوگ ملک کے وہلے والوں کی مدہ سے افرائنری پہیلاتے میں۔ سازشهن کرتے هوں، اور ملک کے رسل و، رسائل اور خوراک کے پہلچانے کے التظامات میں یا دوسری چهزوں کو جن کا غہری زندگی پر اثر ہوتا ہو۔ ووكفا يهي السرجنسي في - كجه تهين. تو اس ماحول کو قائم رکها نهایت ضورری ہے ۔ مہن ان دوستوں کے ساتھے انتاق نہیں کر سکتا جو یہ کہتے ہیں کہ۔ ملک میں ایبرجلسی نه هو - چهلی حمله سے پہلے بھی اس ملک میں ایسرجانسی تهی اور چیانی حمله کے بعد، تو اینوجلسی کی ہے حد ضرورت ہے -

ورلز لاگو کئے گئے ھیں اور یہ اس لئے لاکو کئے گئے میں که ملک میں خوراک کی قیمعیں ته بوهیں اور ملک میں رسل و رسائل کو نقصان نه پهلھے - اور ملک میں مذهب کے نام ہو فسادات نہ کرائے جائیں - -

श्री प्रकाश नारायन सत्र : ये सब चीजें हो रही हैं।

<u>شری آے - ایم - طارق : یه سب</u> جهوين هو رهي هين اس مين مهن أب سے اتفاق كرتا موں لهكن حكوست کی توجه اس طرف دلانا جامتا هون که جن چیزن کو روکنے کے لگے اس کو لاکو کیا گیا تھا ان کے روکنے میں اس کا صحیم دد تک استعمال نہری کہا گیا ہے ۔ اس کی کئی وجوہات هو سکتی هیں - ایک وجه یہ هے که همارا جو کلچر هے۔ ولا ید قسمتی سے کئی ہزار سال ہرانا ہے اور بیک وقت هم اس کو ختم بهی نههی کر سكتے ههن - همارا كانچر ايك شرافت کا ھے ، بزرکی کا ھے اور رواداری کا ھے ارر تھاوں چھزوں میں ہم مارے جاتے ھين -

एक मानमीय सदस्य : कीन कीन चोजें ?

شری اے – ایم – طارق : ہزرگیء شرافت اور رواداری اور اس کی مثال مهن خود کهوا هين-تو ان تيلون چيزون سے همیں تقصان ہوتا ہے ۔ میں یہ سنجهتا هون که یه ایک بهت بوا

کے کھال سے آپ ہنچھلے در مہنفوں میں دیائت داری ہے۔ دیکھیں که کشنیر ئے اندر کانٹے ایسے کیسیو ہونے ہیں تو آپ کو یقین هو جائے کا که اس ملک میں ایموجلسی کی ضرورت ہے ۔ پاکستان کی سازشوں کے خلاف یات چھن کی سازشوں کے خلاف ھی أيموجلسي كي ضرورت نهين 🙇 بلكه. اس لئے بھی ایسچنسی کی ضرورسہ ه که اس ملک مین کنهه لوگ» مذھب کے نام ہو ڈابعا ہاتا کے انام اپو سوشلزم اور سرمایاداری کے نام ہر۔ اندرونی گو ہو کرنا جاھتے ھیں اور۔ کو ہو ھوٹی بھی ھے - جیسے باکال، مهن هوئی اور دلی مهن استوانکهن پر ھو رھی ھیں، ہوے ہوے کارخا وں سیں آ اسٹرالکیں ہو رہی ہیں۔ تو۔ آج۔ اس۔ ملک کو س وقت جنگی حالات کا سامقا هے - هداری سرحدوں پر ایک، طرف هباری فوجهن هین اور ادرسری طرف چيلى فوجيل هيل اور ايك . فارف هناري فرجهن ههن فرسروين طرف هاكستاني فوجين أرز حالات اهسے هدي که کوئي به نهين کهه. سكتا هے كه كس وقت كيا هو جائے ---جس ملک میں جب اطبینان تھ۔ هوہ جب سرحدوں کے اُرهائے اوالوں کو . . يوراً يقهن ته هو كما كيا هو استها الها تو ملک میں ایموجلسی خود ھی۔ هیدا هو جاتی ہے - ان چیزوں کو . · روكلے كے لئے يه تيفلس أف الديا:

دوسرے ملک کا حامی قرار دیا جائے اور اس ملک میں فسادات کرائے جائیں اور ملک کے نظام کو خواب کیا جائے تو سوکار کا فرض ہے کہ ایسا کرنے والے تو وں پر قانون استعمال کیا جائے۔

اس کے ساتھ ساتھ هم کو یہ بھی - دیکها هے که ملک میں عام چهزیں جو دستهاب هونی چاهئهی ان کے دام مهلکے هو گئے هيں اور اس پر قيفيلس أف انديها رولز استعمال كونا چاھیئے - دنھا کے تمام ملکوں میں يسا هوا هے جهار ايمرجنسي کا اعلان ھوا۔ ایمرجلسی کے معلی یہ نہیں میں کہ جُو مطالف ہے ، جو الهوزيشن مهن في اس هر اس كو استعمال کھا جائے ۔ قیندس آف اندیا رولؤ کے معنی یه ههر که ملک کا اندرونی اصري هو لهست يو قائم ركها جائے -قینلس آف اندیا رولز کے ہے معلی نہیں میں کہ جو شغص سرکار کے خلاف نعود لكاتا هے اس كو يكوا جائے -ایسرجلسی کے معلی یہ ہیں کہ جو الیکسپلائدے کرنے کی کوهش کوے اور رمایا کو پریشان رکھے اس پر ڈیفھنس أب انديا رولو كا اطلاق هونا جاهي -چاہے ولا قهمدوں کے بارے مهورہ چاہے ولا استوائکوں کے ہارے سیس ہو - چاہے ولا رسل و رسائل کو روکھے کے بارے میں . هو - يهان ايك فلطبي ضرور ياهوئي هـ

[شری اے - ایم - طارق]
طلم فے اور جرم فے کہ اس ملک میں
رھنے والے کسی آدمی کو پاکستانی
کہا جائے - میں سمجھتا ھوں مستر
سپرو اور آنریبل پانڈے میری اس
بات میں حمایت کرینگے کو یہ بھی
ایک بہت ہوا جرم فے کہ علی محصد
طارق کو پاکستانی کہکر بد نام کیا
جائے -

श्री प्रकाश नारायण सन्नूः मैंने कभी नदीं कहा।

شری اے - ایم - طارق : آپ کو میں نہیں کہتا ھوں - بہوھال کسی کی عزب کو اس کی جابی و مال کو اور اس کے بحوں کو اور اس کی اور اس کی ایک بہت ہوا جرم ہے اور اس کی طرف خیال کونا چاھئے - طارق کو نہ کہئے ھایوں کبیر صاحب کو کہئے

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: उनको भी नहीं कहा।

السرجلسي كے معلى يه هيں كه جو مسلمان كو اس ملك ميں پاكستانى الهكسپلائمت كرنے كى كوهم كوے اور كهكو اس كى جان و مال كو خطوة ميا كو پريشان ركيے اس پر ديفيلس ميں دالتا يه بهى ايك خطوناك آف انديا رواؤ كا اطلاق هونا چاهئے – سازش هے اور جو ايسا كوے اس كے جاهے ولا تهمدوں كے بارے ميں هو – چاهے ولا استعمال كونا چاهيئے – صوف اس لئے ولا استال كو روكئے كے بارے ميں هو – چاهے ولا رسل و رسائل كو روكئے كے بارے ميں هو – چاهے ولا رسل و رسائل كو روكئے كے بارے ميں هو مياسان هے ، بدء هے يا سكه يه ، ولا الهي ميرور ياهوئي هے ميساسان هے ، بدء هے يا سكه يه ، ولا الهي حيور بعض دوستوں نے يه كہا نه هم اس سياسي مقصد كے پهھى نظر كسي حيور بعض دوستوں نے يه كہا نه هم اس

کا ایموجلسی تہیں۔ ماتھے جیں که وزیروں کے گھر میں شائنی ہو تو اس میں بجلی لٹائی جائے ۔ اگر کہیں شادی هوتی هے تو هم اس مهن بعبلی ہمی لٹاتے عیں اور ہارٹی بہی دیتے ھیں ۔ ھم ایک بہت ہوے ملک کے رهانے والے همن - انگريزوں کے زمانه میں بھی بال روم ڈانس ھوتے۔ تھے اور لوگ نالت أكلب مهن جاتے ليے -ایک قوم کے معهار کو بلقد رکھنے آئے لگے۔ اور ایے مارلس کی بلند کوئے کے لئے انسان کو یہ سب کونا ہوتا ہے اور مہں سنجهتا هون که اس قسم کی چهزین هيهن کرني چاههڻن – ورته هم. لوگون کو په معلوم هوگا که شکست څورده ذهلیت پیدا در اکی ہے جو حمین ملک میں پیدا کرنی نہیں ہے -- ہیں اُلِقِے لُوگوں کو یہ نہیں بٹانا۔ ہے کہ ہم بالكل هي ختم هو كلي ههن. اور بالكل: چيڻيون ل هنين کيا ليا ۾ --

الهوس -- بلكة هم نے اپلے الوگوں كے فاون میں ایک جذبت پیدا کرتا ہے که م جہلیوں کے، پاکستانیوں کے حملہ کا مقابلہ کریں کے - سپرو ساحب کے ابھی فرمایا ہے اور سہن ان کی رائے کی قدر كوتا هول كه اكر همارا معاسله جمين کے ساتھ پر اسی طریقه پر اور باعزت طريقه پر حل هو جائے۔ تو رآ کونا چاھگے ۔ اگر ہاکستان کے ساتھ بھی یا دست طریقه پر منے هو جائے لوهم کو طے کرنا چاہئے اور یہ منازی ہائیسی 3 R.S.—3.

کے مطابق ہے لیکن جہاں عباری عزت، هبارے ملک کی سائنہت پر اثر اتداؤ هو توهنهن أيم كيهي نهين مائلاً چاهلے وہ چھی هو ۽ پاکستان هو، دنها ھو ۔ کھوں کہ اگر ھم ویسا کریں کے تو مبارے مقدوستان کی شان اور مقدوستان کی تاریم کو بدلقا ہوتا ہے۔ جو ہم نہیں بدلیں گے – کیوں که هم هندرستانی جانتے هیں که همارے کلنچر میں وہ بات شامل ۔ آبے سے کئی۔ سو برس پہلے هلدوستان پر سکلترافظم کے حملہ کے کہ پورس کی فکسموں هولی تهی تو اس نے پورس سے پوچھا --میں ددآپ کے ساتھ کیا سلوک کووں ? ۹۰ ارز پورس نے کیا۔ د وهی جو ایک بادشاء کو بادشاہ کے سالم کرنا جاملے۔۔، یہ مددرستان کے کلنچر کا ایک صرف نبوته ھے ۔ تو ھم دنھا کے لوگوں سے جو ہات چیمی کریں گے وہ ایک آزاد ملک کی حیثیت ہے کریں کے ۔ یا فرت شہری کی حیثیت ہے کریں گے – ہم ولا فيصله نهين كوينكي جو همارے ملك کی سائدہمیہ هداری تاریخی اور خداریہ حالات کے مطابق نہ ھو ۔۔

سراار ہے منجے اس بارے میں در تهن باتين کہلی میں - تهتلس آئ انقیا رولو کا اطلاق ایسے لوگوں ہو جھی ھونا چاھگے ہو اشہاروں کے فریعت کتابوں کے ذریعہ، تتریروں کے ذریعہ لین ملک کی سالمیت کو خطرہ میں ة *الق* هين أور أس مين كوئي وايت

ایسرجلسی کے معلی یہ ھیں که جو ملکی حالات کے مطالف کام کرتے عیں ان کے ہارے میں قانوں کو اکبھی لهين ديكها چاهي كه كول إوالا كون ھے اس کا مقیدہ کیا ہے - سڈھب کہا ہے - اگر فلط کرتا ہے، کوئی بھی کرتا ہے تو اس کو قانون کے ساملے كهرا كرنا جاهئے -

هوسری گذارش یه هے که جلاے فهر ملكي الحبار نويس اس ملك مين آتے میں ان کے خلاف بھی اگر هم کو شكايتهى ملهى أور ولا شكايتهى أيسى هوں جو تعفلس أف اندیا كے تحت آتی ھیں تو ھم کو کم سے کم اس شخص کو چا وہ کرنا چاہئے ۔ میں نے کل هوم سلسالر اهب کی خدست میں ایک بات کی طرف، جو ایک جهوالي بات نههن هے بوي بات هے، ان كى توجه دائى تهى -- كشبهر مين جب کو ہو هوئی اس سے تهویارک تاسو کے اسپیشل کارسپونڈنٹ کو کواچی سے فلائی کواکر دائی لایا گیا اور دانی ہے کشتیر پہنچا گیا - جب که س کا یہاں دلی سیں ایدا ایک ارسورندند موجود ف- He is meant for India. He has to report what is happening in India. تو اس نے ایسی غلظ باتهن لكههن جهسا كه أس نے یہ لکھا کہ وہاں کے مسلمان ھندووں کے خلاف عیں ۔ علدو ساسوای واله کے خلاف مهن -عدو حملة أورون ل خلف ههن - يهو

[شرى الم - ايم - طارق] نهين هواي چاهئے - جب هم يه تھوڑی سی رہایت کر دیتے عیں پھو همارے لئے ہوا مشکل هوتا هے کس كو يكوين - اكر طارق كوئي فلطي كرتا ور تو اس پر با قاعدة اس كا اطلق هونا جاهي - اكو وة ديناس أف انديا رولو میں أتا ہے تو مقدمه چللا چاھئے لھکو اگر وزیر صاحب نے سمجھا طارة تو ايدا دوست هے تو يهو بوا مشكل هو جائم كا كسى ير هاته داللا -همارے لئے یہ درست نہیں ہے یہ کہنا که همارے چند لوگ جو وهاں بهائے ھھن وہ ھاندوستان کے دشمن ھھن – جهسا که مین آپ کو یتین دلتا هوره باجیئی صاحب مجھے امید ہے ناراض نهیں هوں کے عر مسلمان جو لس ملک میں بستا مے وہ هلفوستاری لا دشمن نهين هے اور هر هندو جو اس هدوستان میں رهتا هے وہ اس ملک لا لائل نہیں ہے ۔ کہوں که لائلٹی کسی توم کی، کسی مڈھپ کی وراثت نهين هے لهذا لي باتوں كو سرکار کو دیکھلا چاھگے ۔ اگر کانکریس ہارائی کے الدر کوئی شخص کسی السم کی سیاسی یا سناجی کو ہو کوتا ہے تو اس کو قانوں کے ساملے گھوا کونا 'چاھگے ورند هم اثل بهاری باجهگی کے هاتو ياون نههن بانده مكتم - اور جس وقت هم نے اس کو ہائشہ دیا اس وقت ہم جدها سهن فلط وائے بهدا کرتے هيں که یه تو مطالنوں کو دیا رہے ہیا؟ ۔ تو

لهای هم چو مده لپاتے هیں۔ تو سوچاتے ھپن که جس ہے امداد لی ھے۔ اس سے هم لے فلامی یا لی ہے۔ (Interruptions.) پولیٹیکلی چهورگه . . .

(Time bell rings.)

ایک طرف ایسا هوتا هے که آمام کی سرحدوں پر ہوی گو۔ ہو ہے – هلدو و مسلمان کی گو ہو ہے – ہاکستان کی گو ہو ھے - چون کی کو ہو ھے لیکنی کل کے ھی اخباروں میں تھا که ریست جرملی سے لیچھ نوک آرمے هيں کارو هلس مهن قبلی ویوں کی قلم بنانے کے لئے ۔ اب یہ سرکار کو دیکھلا چاھئے کہ جب ھماری سرحدس ہو اس وقت پاکستان کے ساته کو بر هے ، چین سے کو بر هے رفيرجيز أرفي هين - جا رفي هين ایسے موقعہ ہر ایک فہر ملکی ٹھلی ويزن كيسرة والم وهال يهلي جائيل كـ-اب جب وا ظم بن جائے کی اور هدوستان کے باہر جائے کی تو بھر اثل بهاري باجهائيء مسالر طارقء باجي ماحب سے شور کیاں کے اور سوار کے کی میں پتہ نہیں تھا ۔۔ ان تمام چیز ن کا تنفس آف انڈیا رولز کے ساته تعامی 🗀 جسیه آیدوجلاسی هے تو مرف میرے اور ہاجیٹی صاحب کے لئے هي تههن هے ۔۔ ايتوهلسي باهر کے نوکوں کے لگے بھی ہے -

حال میں اسے غلط هی نهیں۔۔اگر یہ ان هاولهملگوی نه هو - تو بهت بوا جهوت کہتا ھوں – جب اس نے دیکھا۔ تھا کھ اس جلوس مین هلدو و مسلمان و سکو سبهی اکالیے هیں پهر بهی ایسی غلط ہاتھی کی ۔ لیکن سرکار ان کے خلاف ايكش نههل ليتى هـ - أينا تسهيج بهیجانے کے بعد دوسرے دن وا واپس كراجي چلا كيا - جب دان سون تهوياوك تائمو كا كارمهونقنت مهتها هـ تو کر چی سے کارسپونڈنٹ کو آنے کی الها ضرورت هے، تو سرکار کو ان چهزوں پر یہی توجه کرنی چاهگے – یہ سب چيزين تيفلس آف انديا أايكت مين آتي هرن - کهون که ان تمام چيزون سے هندوستان کی شہریت کو خطرہ هو سکتا ہے ۔ کسی غیر ملک میں بھٹھ هوئے کسی صاحب نے پوھا کہ کشبھر کے مسلمانوں نے عقدووں کے خالف ایجیٹیش کیا ہے تو اس کا کہا اثر هولا - اور جهال کهیال هلتار زیاده عهال وهان مسلمانون کی جان و مال کو اور جهان مسلمان زياده هون وهان هندو کی بھان و سال کو خطرہ ہے ۔ لیکن ھم سوچتے ھیں که اگر ھم اس کے خلاف الهشي لهن كم تو نه جالي أمريكه والم کیا کہیں گے ۔۔ نوہی امداد کا کیا مرة ــ حالتكه مرة ورة كجه تبدن --آپ میں نامر کو دیکھکے اس نے روس، انگویز و امریکه حدمی سے امداد لی لهمن أيلي ساري شرطين بهي متوألين

[شرق اے - ایم - طارق] جہاں آپ طے کرتے ہیں کہ اس ملک کے امن کو باتارنے کے لئے مسلو ہاجیئی اور طارق هی سازش کر سکتے ہیں؛ آپ کو دیکھنا چاہئے که باهر کے لوگ بھی کچھ ایسے ههی چن کو اس ملک سهی سازش كونے يے بہت بوا فائدة هوتا هے:

THE DEPUTY CHAIRMAN: Fifteen minutes is the allotted time for discussion on Resolution. You wind up

هرى اے - ايم - طارق : ميں خام

کو رہا ہوں کشنیر میں جو کچھ هوا هے: ایک طرف اگر آپ دیکھیں تو کشمیر کے لوگوں نے یہ دکھایا ہے که این مین مذهبی سیاسی اور سماجی ایکتا ہے - دوسری طرف کنچھ لوگوں نے سازشیں کیں اور بدقستی یہ ہے که مهں ایک ایسی مصیبت مهن آگیا هون خود ذاتی طور پر

زاهد تلگ نظر نے معجمے کافر جانا اور كافر يه سعجهدا هے مسلمان هوں مهن

اثل بهاری ساهب کهتے هیں اس كا نام على متحمد طارق هے - أنور ماحب یه سمجتے هیں اس کا نام على رام ھے -

شرى اين - ايم - انور (مدراس): خوامخواه معدم کيوں لاتے هو - مين تو آب کو کچه نهین سمجهتا -

شرى اے - ايم - طارق: سين نے کہا اسی لحاظ سے آپ کا نام آ جایے - تو میں یہ سمجھتا ہوں که جب میں کشمیر کی بات کرتا ہوں میں جانعا ھوں ھماری سرحدوں کے اندر کو ہو ہوتی ہے اور بہت زوروں سے هوتی هے - کشمیر سے پاکستان میں آدمیوں کو کھیٹیے کو لے جاتے هیں - ابھی ۲۰ آدمیوں کو لے گئے یعنی ایک ہوے ملک سیں ۲۲ آدمی ١٠ ملت مهن مار ديئے جائين تو ية ايمرجلسي نهين تو كها هے -لیکن ایموجیلسی کے معلی صرف یہ نهیں ہے که کاغذ پر آپ ایجوجلسی لکھیں - اس کے معلی یہ ھھن که اس کا جائز طور پر استعمال کوین هم یه معلوم کرین که ۲۲ آدرمیون کو جو ایسہوش کیا گیا ہے اس کے پہمچیے سازش کیا ھے۔ ھم نے اس سے پہلے کہا تھا کہ ایکسپلوونس اور بمهلک کیسو هو رهے هیں - آب سوکار خرد کہہ رهی هے پاکستان همارے هوائی جهازوں کو فلط واسته بتاتا هے اور بھی بہت سی باتیں ھیں -یہاں بہت سے غیر ملکی ایجات بیاتے ہیں جو مقاسی لوگوں سے مل کو همارے تیغلس کے مووملت سے واقفیت رکھتے ھیں، اس سے انکار نهیں هو سکتا - تو اس چيزوں کو روکھے میں اس قانون کا استعمال یے حد ضووری ہے - اس قانون کا استعمال صوف متحالف جماعتون كو 3433

دبانے کے لئے نہیں ہونا چاہہئے۔
جائے مسلم لیک ہو، جن ملکی ہو، اکالی
عو اس ملک میں جو اندرونی طور
پر مازش کرتے میں ان کو دبانے
کی یے حد ضرورت ہے – ان الفاظ
کے ماتے میں اس ریزولیشن کی
متفالفت کرتا ہوں لیکن پھر ایک
دفعہ جو لوگ پکوے گئے میں ان
کی رہائی کی پررزور حمایت کرتا

ं [श्री ए० एम० तारिक (जम्मू श्रीर काश्मीर): मैडम डिप्टी चेयरमैन, जहां तक इस रेजोल्युशन का ताल्लुक है में इसकी मुख्यालफत करता हूं।

श्री प्रकाश नारायण सप्नू: पूरी मुखाल-फत तो नहीं करेंगे ?

श्री ए० एम० तारिक : ग्राधी कलंगा लेकिन जहां तक इस चीज का ताल्लक है जितने नजरबन्द हैं इस मल्क में ग्रौर काफी देर से हैं उनको छोड़ देना चाहिए अगर वो छोड़े नहीं जा सकते हैं तो उनके खिलाफ जो शिकायतें हैं उनको श्रदालत में लाना चाहिये। इससे एक सुरत यह पैदा हो जायेगी कि मल्क के जो चन्द लोग या चन्द जमायतें डिफेंस आफ इंडिया रूल्स की मुखालफत सिफं इसलिए करती हैं कि इस मौजदा सरकार ने उसे लाग किया है उनको लोगों में यह गलत बोलने का मौका नहीं मिलेगा कि डिफेंस धाफ इंडिया रूल्स मौजदा हकमत ने सिफं अपने सियासी फायदे के लिए लाग् किए। बल्कि उनको यह यकीन हो जावेगा और हमें आवाम को भी यह बताना है कि डिफेन्स ग्राफ इंडिया रूल्स की जरूरत इस मल्क में है, बी और धार्ग भी कछ महत के लिये रहेगी। एमरजैसी के माने ये नहीं हैं कि हमारे मल्क में जंग हो तब एमरजेंसी पैदा होती है। एमरजेंसी उस वन्त भी पैदा होती है जब मल्क की सरहदों को खतरा हो या मल्क के अन्दर कुछ गैर मल्की लोग मल्क के रहने वालों की मदद से धकरा-तफरी फैलाते हैं, साजिशें करते हों और महक के रस्ल व रसायल और खराक के पहुंचाने के इन्तजामात में या दूसरी चीजों को जिनका महरी जिन्दगी पर ग्रसर पडता हो रोकना भी एमरजेंसी है। कुछ नहीं तो इस माहोल को कायम रखना निहायत जरूरी है। मैं उन दोस्तों के साथ इत्तफाक नहीं कर मकता जो यह कहते हैं कि मुल्क में एमरजेंसी न हो । चीनी हमले से पहले भी इस मल्क में एमरजेंसी थी और चीनी हमले के बाद तो एमरजेंसी की बेहद जरूरत है। इस वक्त हमारे सामने कोई ऐसी जमानत नहीं है कि चीन और पाकिस्तान अलग अलग या मिल कर हमारी सरहदों पर हमला नहीं करेंगे। अगर आज हिन्दुस्तान को यह जमानत मिल जाय कि पाकिस्तान ग्रोर चीन हिन्दस्तान के इलाकों पर हमला नहीं करेंगे श्रीर पाकिस्तान के लोग हिन्दस्तान की सरहदों के अन्दर गड़बड़ करने की कोशिश नहीं करेंगे तो एमरजेंसी बजाते खद खत्म हो जायगी लेकिन इन दोनों चीजों की हमारे पास कोई जमानत नहीं है बल्कि अगर हम दयानत दाराना और एक हिन्दस्तानी की हैसियत से यह छोड़ कर के कि हम किस जमायत के अन्दर हैं इस बात को देखें तो हमको यह यकीन हो जाता है कि इस मुल्क में एमरजेंसी है।

मैं मि० भूपेण गुप्त की मुखालफत इस लिये नहीं कर रहा हूं कि वे मुखतलिफ जमायत के मैंम्बर है या लीडर हैं घौर उन्होंने यह रेजोल्यूलणन पेण किया है बल्कि मैंने अक्सर मौकों पर उनकी हिमायत की है घौर मेरे दोस्त झानरेबल पांडे यह समझते हैं कि मैं उनका ज्यादा साथी हूं और पांडे साहब का कम हूं लेकिन हकीक़त यह है कि जब मुक्क

^{†[]} Hindi transliteration.

[अरो ए० एम तारिक]

का मामला सामने हो तो उसमें अकराद की दोस्ती के माने कुछ नहीं रहते । मुल्क की भ्रहमियत के ख्याल से ग्राप पिछले दो महीनों में दयानतदारी से देखें कि काश्मीर के अन्दर कितने ऐसे केसिस हुए हैं तो आपको यकीन हो जायगा कि इस मुल्क में एमरजेंसी की जरूरत है। पाकिस्तान की साजिशों के खिलाफ या चीन की साजिशों के खिलाफ ही एमरजेंसी की जरूरत नहीं है बल्क इसलिये भी एमरजेंसी की जरूरत है कि इस म्लक में कुछ लोग मजहब के नाम पर, जात-पात के नाम पर, सोशलिज्म ग्रांर सरमायादारी के नाम पर अन्दरूनी गड़बड़ करना चाहाते हैं और गड़बड़ हुई भी है। जैसे बंगाल मैं हुई भौर दिल्ली में स्ट्राइकें हो रही हैं, बड़े बड़े कारखानों में स्टूइकें हो रही हैं, तो ग्राज इस मुल्क को इस वक्त जंगी हालात का सामना है। हमारी सरहदों पर एक तरफ हमारी फौजें हैं ग्रीर दूसरी तरफ चीनी-फौजें हैं ग्रीर एक तरफ हमारी फौजें हैं और दूसरी तरफ पाकिस्तानी फौजें और हालात ऐसे हैं कि कोई यह नहीं कह सकता है कि किस बक्त क्या हो जाय । जिस मुल्क में जब इतमीनान न हो, जब सरहदों के रहने वालों को पूरा यकीन न हो कि क्या हो सकता है तो मुल्क में एमरजेंसी खुद ही पैदा हो जाती है। इन चीजों को रोकने के लिये यह डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स लागु किए गए हैं भीर यह इसलिये लागु किये गये हैं कि मुल्क में खुराक की कीमतें न बढ़ें और मुल्क मैं रुस्लो-रसायल को नुकसान न पहुंचे भीर मुल्क में मजहब के नाम पर फसादात न कराये जायें ।

श्री प्रकाश नारायण सप्रुः यह सब चीजें हो रही हैं।

श्री ए० एम० तारिकः यह सब चीजें हो रही हैं, इसमें मैं आपसे इत्तफ़ाक करता

हं लेकिन हुकुमत की तवज्जो इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि जिन चीजों को रोकने के लिये इसको लागू किया गया था, उनके रोकने में इसका सही हद तक इस्तेमाल नहीं किया गया हैं। इसकी कई वजहात हो सकती हैं। एक वजह यह है कि हमारा जो कल्चर है वो बदिकस्मती से कई हजार साल पुराना हें ग्रौर वयक वक्त हम इसको खत्म भी नहीं कर सकते हैं। हमारा कल्बर एक शराफत का हैं, बुजुर्गी का है और खादारी का है। ग्रौर तीनों चीजों में हम मारे जाते हैं।

एक माननीय सदस्य : कौन-कौन चीजें ?

श्री ए० एम० तारिकः बुजुर्गी, शराफत ग्रीर रवादारी ग्रीर इसकी मिसाल मैं खुद खड़ा हूं। तो इन तीनों चीजों से हमें नुकसान होता है। मैं यह समझता हं कि यह एक बहुत बड़ा जुल्म है और जुमें है कि इस मुल्क में रहने वाले किसी बादमी को पाकिस्तानी कहा जाय । मैं समझता हूं मि० सप्र ग्रीर ग्रानरेबल पांडे मेरी इस बात में हिमायत करेंगे किये भी एक बहुत बड़ा जुर्म है कि भ्रली मुहम्मद तारिक को पाकिस्तानी कह कर बद-नाम किया जाय ।

श्री प्रकाश नारायण सप्र : मैंने कभी नहीं कहा ।

श्री ए० एम० तारिक: आपको मैं नहीं कहता हं । बहरहाल किसी की इज्जत को, उसकी जानोमाल को ग्रीर उसके बच्चों को खतरे में डालना ये एक बहुत बड़ा जुर्म है ग्रौर इसकी तरफ ख्याल करना चाहिये। तारिक को न कहिये, हुमायूं कविर साहब को

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: उनको भी नहीं कहा ।

श्री ए० एम० तारिक : किसी मुसलमान को इस मुल्क में पाकिस्तानी कह कर उसकी जानोमाल को खतरे में डालना यह भी ए ..

खतरताक साजिश है और जो ऐसा कर उसके खिलाफ़ डिफेंस श्राफ इंडिया रूल्स को फौरन इस्तेमाल करना चाहिये। सिफं इस लिये कि वो श्रकलीयत फिरके का है, किश्चिन है, मुसलमान है, बौद्ध है या सिख है, वो श्रप्ते सियासी मकसद के पेशेनजर किसी दूसरे मुल्क का हामी करार दिया जाये और इस मुल्क में फसादात कराये जायें और मुल्क के निजाम को खराब किया जाय तो सरकार का फर्ज है कि ऐसा करने वाले लोगों पर कानून का इस्तेमाल किया जाय।

इसके साथ साथ हमको यह भी देखना है कि मुल्क में भाम चीजें जो दस्तयाव होनी चाहिये उनके दाम मंहगे हो गए हैं धौर इस पर डिफेंस घाफ इंडिया रूल्स इस्तेमाल करना चाहिये। दुनिया के तमाम मुल्कों में ऐसा हुआ है जहां एमरजेंसी का ऐलान हुआ। एमरजेंसी के माने यह नहीं हैं कि जो मुखालिफ हैं, जो अपोजीशन में है, उस पर इसको इस्तेमाल किया जाय। डिफोंस आफ इंडिया रूल्स के माने ये हैं कि मुल्क का अन्दरूनी अमन हर कीमत पर कायम रखा जाये । डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स के माने ये नहीं हैं कि जो शब्स सरकार के खिलाफ़ नारा लगाता है उसको पकड़ा जाय। एमरजेंसी के माने ये हैं कि जो एक्सप्लॉयट करने की कोशिश करे और रियाया को परे-बान रखे उस पर डिफेंस भ्राफ इंडिया रूल्स का इतलाक होना चाहिये, चाहे वो कीमतों कि बारे में, चाहे वो स्टाइकों के बारे में हों, चाहे वो रस्लोरसायल को रोकने के बारे में हो। यहां एक गलती जरूर हुई है जो बाज दोस्तों ने यह कहा कि हम इसको एमरजेंसी नहीं मानते हैं कि वजीरों के घर में शादी हो तो इसमें बिजली लगाई जायें। भगर कहीं शादी ष्ठोती है तो हम उसमें बिजली भी लगाते हैं भीर पार्टी भी देते हैं। हम एक बहुत बड़े बल्क के रहने वाले हैं। श्रंग्रेजों के जमाने में भी बालरूम डान्स होते ये भौर लोग नाइट क्लब में जाते थे। एक कौम के सियार को बुलन्द रखने के लिये धौर अपने मौरल्स को बुलन्द करने के लिये इन्सान को यह सब करना पड़ता है। और मैं समझता हूं कि इस किस्म की चीजें हमें करनी चाहिये। बरना हम लोगों को यह मालूम होगा कि शिकस्त खुरदा खेहनियत पैदा हो गई है जो हमें मुल्क में पैदा करनी नहीं हैं। हमें अपने लोगों को यह नहीं बताना है कि हम बिल्कुल ही खत्म हो गए हैं धौर बिल्कुल चीनियों ने हमें खा लिया है।

नहीं, बल्कि हमने भ्रपने लोगों के दिलों में एक जजवा पैदा करना है कि हम चीनियों के, पाकिस्तानियों के हमले का मकाबिला करेंगे-सप्र साहब ने अभी फरमाया है और मैं उनकी यय की कदर करता हं कि भगर हमाय मामला चीन के साथ प्रश्रमन तरीका पर और बाइज्जत तरीका पर हल हो जाये तो फौरन करना चाहिए। प्रगर पाकिस्तान के साथ भी बाइज्जत तरीका पर तै हो जाये तो हमको तै करना चाहिए। धौर यह हमारी पौलिसी के मुताबिक है लेकिन जहां हमारी इज्जत, हमारे मुल्क की सालमियत पर श्रसर अन्दाज हो तो हमें उसे कभी नहीं मानना चाहिये चाहे वो चीन हो, पाकिस्तान हो, दुनिया हो । क्योंकि धगर हम वैसा करेंगे तो हमारे हिन्दुस्तान की शान और हिन्दुस्तान की तारीख़ को बदलना पड़ता है जो हम नहीं बदलेगें । क्योंकि हम हिन्दुस्तानी जानते हैं कि हमारे कल्चर में वो बात शामिल है। श्राजसे कई सौ वर्ष पहले हिन्द्रस्तान पर सिकन्दरेग्राजम के हमले के ग्रागे पोरस की शिकस्त हुई थी तो उसने पोरस से पूछा "मैं श्रापके साथ क्या सल्क करूं"। श्रीर पोरस ने कहा-"वही जो एक बादशाह को बादशाह के साथ करना चाहिए।" यह हिन्दुस्तान के कल्चर का एक सिर्फ नमना है। तो हम दुनिया के लोगों से जो बातचीत करेंगे वो एक ग्राजाद मल्क की हैसियत से करेंगे, बाइज्जत शहरी की हैसियत से करेंगे। हम वो फैसला नहीं करेंगे जो हमारे मुल्क की [श्री ए० एम० तारिक] श्रालमियत, हमारी तारीख़ भौर हमारे हालात के मुताबिक न हो ।

सरकार से मझे इस बारे में दो तीन वातें कहनी हैं । डिफेंस प्राफ इंडिया कल्स का इललाक एसे लोगों पर भी होना चाहिए को ग्रखवारों के जरिए, किताबों के जरिए, तकरीरों के बरिए, इस मल्क की सालमियत को खतरे में हालते हैं भीर इसमें कोई रिग्रायस नहीं होनी चाहिए । जब हम यह योड़ी सी रिधायत कर देते हैं फिर हमारे लिए बड़ा मश्किल होता है कि किसको पकड़े। अगर तारिक कोई गलती करता है तो उस पर बाकायदा इसका इतलाक होना चाहिए। धगर को डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स में भाता है तो मुकदमा चलना चाहिए लेकिन अगर बजीर साहब ने समझा तारिक तो भ्रपना दोस्त 🕻 तो फिर बड़ा म्फिलल हो जायेगा किसी पर हाथ डालना । हमारे लिए यह दुरुख नहीं है यह कहना कि हमारे चम्द लोग जो बहां बैठे हैं वो हिन्दुस्तान के दुश्मन हैं। जैसा कि मैं आपको यकीन दिलाता हं बाजपेयी शाहब मझे उम्मीद है नाराज नहीं होंगे हर मसलमान जो इस मुल्क में बसता है वो हिन्दुस्तान का दूश्मन नहीं है और हर हिन्दू को इस हिन्द्स्तान में रहता है वो इस मल्क का लायल नहीं है। क्योंकि लायलटी किसी कौम की, किसी मजहब की विरासत नहीं है, लिहाजा इन बातों को सरकार को देखना चाहिए । धगर कांग्रेस पार्टी के अन्दर कोई शब्स किसी किस्म की सियासी या समाजी गइबड़ करता है तो उसको कानन के सामने चडा करना चाहिए वरना हम घटल बिहारी वाजपेयी के हाय-पांव नहीं बांघ सकते और जिस वन्त हमने उसको बांघ दिया उस वन्त हम जनता में गलत राय पैदा करते हैं कि यह तो मुखालिफों को दबा रहे हैं। तो एमरजेंसी के माने ये हैं कि जो मल्की हालात के मुखालिफ काम करते हैं उनके बारे में कानून को कभी

नहीं देखना चाहिए कि करने वाला कौन है इसका ग्रकीदा क्या है, मजहब क्या है। ग्रगर गलत करता है, कोई भी करता है तो उसको कानुन के सामने खड़ा करना चाहिए।

दूसरी गुजारिश यह है कि जितने गैर-मल्की ग्रखबारनवीस इस मल्क में ग्राते हैं उनके खिलाफ भी धगर हमको शिकायतें मिलें ग्रीर वो शिकायतें ऐसी हों जो डिफेंस धाफ इंडिया के तहत आती हैं तो हमको कम से कम उस शब्स को वार्न करना चाहिए । मैंने कल होम मिनिस्टर साहब की खिदमत में एक बात की तरफ जो एक छोटी बात नहीं है. बड़ी बात है उनकी तवज्जो दिलाई थी। काश्मीर में जब गड़बड़ हुई उस समय न्ययाक टाइम्स के स्पेशल कारसपांडेन्ट को कराची से फ्लाई करा कर दिल्ली लाया गया और दिल्ली से काश्मीर भेजा गया। जबकि उनका यहां दिल्ली में प्रपना एक कारसपांडेंट मौजद है। He is meant for India. He has to report what is heppening in India. तो उसने ऐसी ग़लत बातें लिखीं जैसा कि उसने यह लिखा कि वहां के मसलमान हिन्दुश्रों के खिलाफ हैं, हिन्दु साम्त्राज्यवाद के खिलाफ है, हिन्द हमलावरों के खिलाफ हैं। बहरहाल मैं इसे ग़लत ही नहीं---धगर यह धनपालिया-मेंटरी न हो तो-बहुत बडा झठ कहता हं। जब उसने देखा या कि इस जलस में हिन्दू-मसलमान-सिख सभी इकटठे हैं फिर भी एसी गुलत ब्यानी की । लकिन सरकार उनके खिलाफ एक्शन नहीं लेती है। अपना डिसपँच भेजने के बाद दूसरे दिन वो वापिस फराची चला गया । जब दिल्ली में न्ययार्क टाइम्स का कारसपांडेट बैठा है तो कराची से कारसपांडेंट को ग्राने की क्या जरूरत है, तो सरकार को इन चीजों पर भी तवज्जा करनी चाहिये। यह सब चीजें डिफेंस श्राफ इंडिया एक्ट में घाती हैं। क्योंकि इन तमाम चीजों से हिन्दुस्तान की शहरत को खतरा हो सकता है। किसी गैर-मुल्क में बैठे हुए किसी साहब ने पढ़ा कि काश्मीर के मुसलमानों

ने हिन्दुओं के खिलाफ एजीटेशन किया है तो उसका क्या असर होगा और जहां कहीं हिन्दू ज्यादा हैं वहां मसलमानों की जान व माल को भीर जहां मसलमान ज्यादा हों वहां हिन्दू की जान व माल को खतरा है। लेकिन हम सोचते हैं कि धगर हम इसके खिलाफ एक्शन लेंगे तो न जाने ग्रमरीका वाले क्या कहेंगे । फौजी इमदाद का क्या होगा । हालांकि होगा-बोगा कुछ नहीं । ग्राप सदर नासिर को देखिये, उसने रूस, ग्रंग्रेज, ग्रमरीका सभी से इमदाद ली लेकिन ग्रपनी सारी शर्ते भी मनवा लीं लेकिन हम जो मदद लेते हैं तो सोचते हैं कि जिससे इमदाद ली है उससे हमने गुलामी पा ली है। (Interruptions) पोलिटीकली छोड़िये . . .

(Time bell rings.)

एक तरफ ऐसा होता है कि ग्रासाम की सरहदों पर बड़ी गड़बड़ है। हिन्दू मुसलमान की गडबड़ है, पाकिस्तान की गड़बड़ है, चीन की गड़बड़ है, लेकिन कल के ही ग्रखबारों में या कि वैस्ट जर्मनी से कुछ लोग ग्रा रहे हैं गारू हिल्स में टेलिवीजन की फिल्म बनाने के लिये। अब ये सरकार को देखना चाहिये कि जब हमारी सरहदों पर इस वक्त पाकिस्तान के साथ गड़बड़ है, चीन से गड़बड़ है, रिपय्जीस मा रहे हैं, जा रहे हैं, ऐसे मौके पर एक गैरम्हकी टेलिविजन कैमरा वाले वहां पहुंच जायेंगे। धब जब वह फिल्म बन जायेगी और हिन्दुस्तान के बाहर जायेगी तो फिर प्रटल बिहारी बाजपेयी, मिस्टर तारिक, याजी साहिब सब शोर करेंगे और सरकार कहेगी हमें पता ही नहीं था। इन तमाम चीजों का डिफेंस धाफ इंडिया रूल्स के साथ ताल्लक़ है, जब एमरजैन्सी है तो सिर्फ मेरे ग्रीर वाजपेयी साहिब के लिये ही नहीं है, एमरजैन्सी वाहर के लोगों के लिये भी है। जहां श्राप ते करते हैं कि इस मल्क के ग्रमन को बिगाड़ने के लिये मिस्टर वाजपेयी भौर तारिक ही साजिश कर सकते हैं, धापको देखना चाहिये 🖣 बाहर के लोग भी कुछ ऐसे हैं जिन को इस मुल्क में साजिश करने में बहुत बढ़ा फायदा होता है।

state of emergency

THE DEPUTY CHAIRMAN: Fifteen minutes is the allotted time for Resolutions. You wind up now.

श्री ए० एम० तारिक: मैं खत्म कर रहा हं। काश्मीर में जो फूछ हुआ है। एक तरफ ग्रगर ग्राप देखें तो काश्मीर के लोगों ने ये दिखाया है कि उनमें मजहबी, सियासी ग्रीर समाजी एकता है। दूसरी तरफ कुछ लोगों ने साजिशें कीं और बदकिस्मती ये है कि मैं एक ऐसी मुसीबत में ग्रा गया हं खद जाती तौर पर कि-

जाहिदे तंग नजर ने मुझे काफ़िर जाना श्रीर काफ़िर यह समझता है मुसलमान हं मैं। ग्रटल बिहारी साहब कहते हैं कि इसका नाम ग्रली मोहम्मद तारिक है। ग्रनवर साहब यह समझते हैं इसका नाम धली राम है।

श्री एन० एम० अनवर : क्वाहमक्वाह मुझे क्यों लाते हो। मैं तो आपको कुछ नहीं समझता ।

श्री ए० एम० तारिक: मैंने कहा इसी लिहाज से भापका नाम भा जाये । तो मैं यह समझता हं कि मैं जब काश्मीर कीबात करता हं मैं जानता हं हमारी सरहदों के ग्रन्दर गड़बड़ होती है और बहुत जोरों से होती है। काश्मीर से पाकिस्तान से ब्रादिमयों को खेंच कर ले जाते हैं। ग्रभी २२ ग्रादमियों को ले गये। यानी एक बड़े मुल्क में २२ घादमी १० मिनट में मार दिये जायें तो यह एमरजेंसी नहीं तो क्या है। लेकिन एमरजेंसी के माने सिफं ये नहीं हैं कि कागज पर आप एमरजेंसी लिखें। इसके माने ये हैं कि इसका जायब तौर पर इस्तेमाल करें । हम यह मालूम करें कि २२ आदिमियों को जो एम्ब्श किया गया है इसके पीछे साजिश क्या है। हमने इससे पहले कहा या कि एक्सपनोसन्स भीर

[श्री ए० एम० तारिक] बंबिंग केसिस हो रहे हैं। ग्रब सरकार खुद कह रही है कि पाकिस्तान हमारे हवाई जहाजों को ग्रनत रास्ता बताता है थौर भी बहुत सी बातें हैं । यहां बहुत से गैर-मुल्की एजेंट बैठे हैं जो मकामी लोगों से मिलकर हमारे डिफोंस के मूवमेंट से बाकफियत रखते हैं, इससे इन्कार नहीं हो सकता । तो इन चीजों को रोकने में इस कानून का इस्तेमाल बेहद **जरू**री है । इस कानून का इस्तेमाल सिर्फ मुखालिफ जमायतों को दबाने के लिए नहीं होना चाहिए, चाहे मुस्लिम लीग हो, जनसंघ हो, भकाली हो, इस मुल्क में जो भन्दरूनी तौर पर साजिश करते हैं उनको दबाने की बेहद जरूरत है। इन ग्रल्फाज के साथ मैं इस रेजोल्यूशन की मुखालिफत करता हूं, लेकिन फिर एक दफा आरो लोग पकड़े गये हैं उनकी रिहाई की पुरजोर हिमायत करता हूं ।]

شری ایس - ایم - انور: میدّم قهلي چهر مهن - مسار على محد طارق کی اردو تقریر نے بعد میں نے یکایک سوچا که میں مدراسی هور مكر مجيے بھی ہد خواهش ہے كہ اردو جهسي پهاري اور مشترکه زيان مهن جو وطن عزید کی قومی یک جهتی کی شان ہے اسی زبان میں تقریر کی ، آپ جانتے هیں که مدراس سے هوں جو کشنهر سے کوئی دو هزار مهل دور جنوب مهن هے۔ اور اردر سے مہرا رشته رمی ہے۔ جیسا که :

هم تو چهایے هیں که دنها مهی تهرا نام رهـ کہیں معین ہے کہ سالی ته رہے جام رہے

مجے آھے محکرم دوست مسلو بہرپیش کیتا کی تابلیت کا ہوا احترام به اور ان کی انٹیکریٹی کے معملى مهن همهمه يهى سنجهتا آیا موں که شاید می کوئی ان سے يبالر كمهولست هو - باوجود أس کے ایک بات اٹکی مجے سنجو میں نيهن أرهى هـ - أن كي تقرير كو میں نے ہوں فور سے سفا لیکیے اقسیس سے منہیں کیٹا ہوتا ہے۔۔۔

په فلاريو کا ولت نهين په تدبيو کا زلت 🐔 یه جوش کا رقت نہیں یه هوش کا وقت ہے

ملک میں آب کیا حالت گذر رهی ھے۔ انہوں نے بہمت سے اکتباروں کا حواله دیا - کبیی داتائیز آف انڈیاء، کے ایڈیٹوریل کا حواله دیا - کبھی درأساليالسيهريه) كي طرف الرجه دلائي We are now sitting on the edge of a لهائن يه باتهن ماهي كي هو ...volcano چکی هیں جو اکٹریزہ تومیر اور دسیبر کی ہاتیں تھیں - لیکی آب جس وقت -هم اس ماریز کے مہلاء میں اس ملک کی حالتوں پر نو قالتے میں تو ایسا معلوم هوتا هے گویا هم ایک کولا آتمی فقان پر بیٹیے مرثے میں۔ تو پهر مهري سنجو مهن تيين آرها ھے که مسٹر بیرپیش کیٹا میں یہ لمرات کیسے پیدا عولی که ولا په

لے جو جو باتیں یہاں پیش کیں مهن ماتنا هون که سهول لهراتهو کے هم ملم ہردار ھیں اور جمہوریت کے علم بردار ہونے کی جہٹھت ہے۔ عباریہ معترم بزرگ ہی - این - سپرو کو مهن مبارک باد دیتا هن که سهرل ليوثيو كي جهان تك هو سكي هم نرورت ہے زیادہ حفاظت کریں -شايد عي دنها مين كوئي اليسا املك هو جهان ایسا بهترین ایکسپهریبلت کها چا رها هو جمهوریت کا جهسا که هماری یهان ۳۵ کروز اشخاص کر رہے ھیں - ہم نے مکبل آزادی دی ہے۔ ذرا غور ہے آپ احبارات کا مطالعه فرمائه - خصوماً ولا لخهار جو أهى أهلى مقامي زبان مهن شالع هوتے هيں - کيهي هلدي مين؛ کبهی اردو مهن - کبهی غور فرمایا كه كتلى أيسي" أشتمال لتكهو باتهن أن مين لكهي جائي هين - كتلي فقله و فساد کی ہاتیں لکھی جاتی میں ۔ کیبی کسی کے کیریکٹر کا أسسهاههن هوتا هره جاهر ولا منستر هوه جاهے وہ کچھ هو - جب اپوزيشن والے اس قسم کی حکومت کی۔ مدارت مهن، حكومت كي [متفالقت مين ۽ ایسے ایسے جذبات ابہارتے میں جس سے قسادات ہوتے ہیں تو کیا۔ آپ یہ سنجهت ههن که حکوست تباقه دیکھتی رہے - اور کوئی کارروائی ان

ير له كري -

کهین که هنین ایبرجلسی کی اپ كها ضرورت هـ - ذرا مالخطه فوماتي ان کا ریزولیشی جس۔ میں آپ کہانے

"This House is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended."

آپ کے دماغ کو کھا ہوا ہے۔ انکو کس نے کہا که سچویشن هباری امپروو هو چکی هے - میں تیہن ستجهلا که کولی ماثل یا دانش ملد اس مورت حال کو امہروملٹ کیے گا۔ سابي دنها جانتي ۾ که قريب مهن جو ماتاتهن هولهن هريذيذنت ايوب شال كي اور مسافر چو اين اللي کی ان ملاقاتوں نے بعد بھی ہمارے پاس په احساس نههن که حالتهن ھیارے ملک کی بہم**ت ھی بگوتی** نچا رهي هين -

مجهے بہت ھی صدمہ ھو رھا ہے که مهرے پهارے دوست مسار پاچپائے، لهذر بعن سلکه کو کها هوا - شامر نے ک خوب کیا :-

دل نادان تصير هوا کها هـ آخر اس دود کی دوا کیا ہے ولا بھی اس خوال کے عوں که حمارہے یہا*ں اس وقت اینوجلسی* کی ضرورت نہیں ہے - سجے بہت ھی دکے ھو رها هے آور حقیقت یه هے که حتی توية هم كه حتى ادا نه هوا-انهون

[شرى اين - ايم - انور میدَم دَیِلی چهرمین - میں تو کهتا هوں اور میرا دعوی 🛕 که حکومت نے برابر طور پر انتظامی کارروائی نہیں کی - کلکته کے حادثه پ سیس یہی کہونکا که ایسے اخیار جن کا رات دیں یہی پیشه ہے که مختلف قوموں کے درمیان فتلہ و فساد ہیدا کریں - ہو ایک کے ایمان هره هر ايک کي متحدمه پر ۴ اهر ايک کی وفاداری ہر بد کمانی کی جائے -آخر اس فتله اور اس زهر کی حد کھا ھے ۔ ھم آپ سے دریافت کونا چاهتے هيں - سهن يه سوچ رها هون که جب میں هدوستان کے اس موجودة نازك دور كا ذكر كرتا هون تو کیهی کلهجه مله کو آتا هے - که هماری عالت آگے چل کو کھا سے کھا بدلے کی - جو حالت اس سال جاوری میں تھی وہ فررزی میں کہاں سے کہاں تک بھو کئی ۔ اس سہیدہ مارچ کو جب هم دیکھتے ههں تو هم جانئے کی کوشص کرتے میں که اس ساري مهيدة مين أقبع أور بوه كي يا كم هوگي - اگر كسي سه پوچها جائے -- اور آپ جانتے هیں که شہر کے اسی و اسان کے لگے عربہ کا فائر بویگید وکیے جاتے هیں ۔ فائو انجس کا عونا ضروری ہے کو اس کے معلی يه نههن كه هر لنتجه كتني فتقه فساد هوتے ههں حکوم أن كي أن سون آک لگ جائے تب اس فالو انجور

کی ضرورت ہوتی ہے یا نہیں ۔ اگر هم نے ایموجلسی کو اسٹھجوت یک مهن رکهدیا ه تو اس به هم کو بهمه کنچه قوبانی کرنی پوئی هے اور قوبالی کے بغیر هم آزادی کو بحال نهیں رکه سکتے هوں لیکن یہاں کسی انفرادس اور کسی بهاواتی یا کروپ کی العديث نهين هـ - جيسا كه هماري محترم دوست طارق صاحب نے ہری خوبی سے بہان فرسایا - یہ جب سوال ھے ہے همارے دايش كا سوال ھے، أس ملک نے اس و امان کا سوال ھے، سلک کی سلامتی کا سوال ہے۔ کھون کہ آب ملک خطرہ میں ہے -جهلم هے هماری زندگی جب که یه ملک آفت مهن هے - جاروں طرف صر أفت هي آفت هي - دنيا كي بيت سى طالتهن مختلف طريتون س اس کے چاروں طرف جمع ہو وہی ههی اور نه جانے آگہ جل کو هنھوستان كي عظهم الشان جمهوريت ير كها عمله هونے والا ہے - بہت سی باتیں هر جائة سلام آتے هيں كه مختلف سمالک کے جو اشہار هیں ان میں یہ لكها جاتا هي كه هدوستان اتدا بوا ديمي ھے اور ھندوستان کی مختلف قوسوں کا اس قدر مل جال کر رهدا یه بهی کسی کی آنکیوں سیں کیٹکٹا ہے۔ ھو سکتا ہے کہ ہاکستان کے اس موقعہ ہر یہی سب سے برا تاریشی منظر ہید نظر هو كه هددوستان مين مختلف قومهن انفي انفاق و انتحاء سي. . . . (Interruptions)

3449

رنگ رنگ کے پھول ھیں -سارے جہاں سے ایجہا مقدوستان - | |

هم پلیلین هیں اس۔ کی یہ كلسفان هناوا -مذهب نهين عكهاتا أيسبهن يهر رکهانا --

هلای هیں هم وطن هے۔ هلدوستان هبارا -

یہ تبرت دتھا کے کسی ملک نے پیش نیہی کہا ۔ یورپ اور اسریکا کے لوگ نهو همین سبق دیتے هیں۔ سلامتی کا ۲ الناق کاء انتخاد کاء کہا ان کے ماں اس طرح کے مسکلے نہیں ہوتے ? امویکه میں گورے اور کالے لوگ جو مضعصر تعداد مين هين ليكن اس قدر ومان ریشیل کیهلیکس کے معاملہ **موتے میں باوجود اس کے که کلسٹی** تہوھی میں حکومت نے مساوات کو ركهى ہے – ساوتھ افرائه ہمس كى ید تمهنی کا دنیا کو علم 🙇 اب ولا همين سبق ديلي آيا ۾ --

كعبة كس مله بير جاوي فالب -ھرم تم کو مکر تہیں آئی۔ یه هلدوستانی ههن چو ساری دنها کو علم و ادب کا سبق دیتے آئے ھیں ۔ یہ وہ هلدوستان ۾ جس نے ساري دنها کو امي و أمان كا سوق ديا - يه وه هقديستان ههو دنها کو اتفاق و اتصاد کا نمونه هوار ہوس سے دیٹا آ رہا ہے ہ یہ کرتی ہلکت جواهرال نهرو کا سبق نهیس به سیکولرزم

کل اور آج کی بات چھوڑتے - سھکولوؤم-یه تو یقدره سال کا پودا ہے - یہاں هندو دهرم کی وجه سے پانچ عزار ورض سے مطالف قومیں ملای جلای آ رهی۔ ههاں اور یہ عمارا اسپرچول ہویتیم ہے 🔃 ہو کہ ونیا کے لگے ایک تبونہ ہے۔ یورپ میں نے شک میسائی مقطب کے فوك ههن لهكي صرف ايك مذهب اور ایک کلچر کے ان کا لباس ایک ھے ، ان کی ماہتیں ایک میں، ان کے کہانے پہلے کا ڈھلک ایک ہے بلکه ان کا طرز زندگی سب ایک ہے لهكن زيان كا تقافته ۾ كه يوروپ سهر ۽ اللى زيان كى ديواريس كهوى هيس يعلى أتلق قومين غيان كولى أجومن ههن ۽ کوئي فرنچ ههن ۽ کوئي اِسرئس میں جا کوئی براہی جا کوئی آنے جا كولى نرية هين، كثي ﴿ تُوسين هين ، منصف اس لئے که ان کی زبان کا تقاضه هے - ہارجود اس کے که همارے ملك مهن يقدره سوله زبانهن عهن ہاوجود اس کے که شنارے ملک میں ۱۰ یا ۱۲ تومیل هیل با باوجود اس کے که همارا طور زندگی جھوب میں ایک طریقه کا پیر اور شمال میں کئی طویاته کا ہے - ہارجود اس کے که همارے باهمی رسم و ریتء کهانا بیداء رهن سين کيين کيين جدا هين ۽ ہارجود ان شام تغرقات کے ایک کرشت ھے ایک معجود ہے، یہ دنھا کے لئے ایک نبوته هے که هلدوستان ایک خوبصورت جناستان ہے جس میں اشری ایس - ایم - انور]

وارانه قسادات یه هم کا ، یه ایسا ماحول هے جهسے هاری

سه هو سکتا هے - اگر سرزمهن مهن هارے آباد اجداد نے

کهیں سپول کموشوں هو افریس - آفریس - آ

لها جالها تجه سے کام دلها کی امامت کا -

ایسے ایک سداج کو جب خطرہ دونوں طوف سے هو رها هے ، کہیں پاکستان سے هے ، شاید دونوں سے هے ، شاید دونوں سے هے ، تو سیس کہتا هوں که هوشهار رها چاهئے - یا ادب ، یا مقحطه ، هوشیار - یہ بات نہیں که همارے لوگ سب اس خیال کے هو همارے لوگ سب اس خیال کے هو رهے هیں - ان کی نهمت کے بارے میں سیتر بهوپیهی گیتا معاف کیجئے ، مستر بهوپیهی گیتا مجھے یہاں ادرو کا ایک مصرع یاد آ رها هے ۔

هم دو دوی هیں صلم تم کو بھی اے فوبیلکے ۔

ید مسالر بهوپیوس کیکا کی ذهلیت هے که کسهونستوں کو گرفتار کرنے پر هم کیمن آپ کو کرفتار نه کو بهالیس - یه تو مسئله مطالقین کا مضروف هے - آج هادوستان کی جو نازک پوزیشن هے اس کی اهمیت کو دیکیاتے هوئے اس طوح کے قانون دی ضرورت ہے۔ یہ نہیں که سهول کموشن یا فوقہ وارانہ فسادات یہ هم کو کیمی بهروسه هو سکتا ہے۔ اگو خدا نخواسته کہیں سپول کموشن هو جائے تو اس کے بعد کیا فاہر بریگیڈ آپ تلاش کوپس کے ? آگ لگئے پر کوئی کلواں نہیں کیودنا ہے، اس کو پہلے سے تھاو رفیئے اور اسی لئے لیے بہرجلسی کی هم کو ضرورت ہوتی

کس کو خبر تھی کہ اس سال جلوری اور فروری کے مہیلت میں حضرت بل لا انسهة بهلت هولا -میں مدیشه کشمیریوں کو مبارک باد دیتا هوں جلہوں نے داوجوہ اشتعال انتهز هلكاسون كر صوف مسلمان هي تهون بلكه هادوه مكوه ہودہ + عیسانی سب کے سب لوگوں لے بوے انفاق و انتحاد کے ساتھ سیکولوزم کی آواز کو بلند کیا اور اسلام کی شاری کوء اس کے بنهادی پیغام امور كر يتصال ركها أور كهيهن فالله و قسات الله موقعه نهين ديا - هم كو بني چاهيئے که اس ملک ميں، اس ہوے دیش مهوہ مطالف صوبت بعات مهىء يهى نموند هم يتصال رکیهی – چاهے فشندوں کی هؤار كوغشهن كهون نه هون مكو اهل کشبہر کی طوم هناری آیکٹا میں قرق ته آئے ۔ هو سکتا ہے که فشنلوں كى نهاما يبني هو كه هناوير آيس

مهن فتنه و فساد هوس أور به بهی هو سکتا هے که مختلف لوگوں کی ایی ایمی نیت هو - میں یه نهیں کہتا که هم حب تردوش هيں -هو سکتا هے که بہت سے ایسے هذه بھی ھوں، بہت سے ایسے مسلمان بھے عوں، بہت سے لیسے بودہ بھی ھوں اور بہت سے ایسے عیسائی بھی ھوں جوں کے دل میں ھندوستان کی محمدت کا وہ جذبہ نه هو جو هونا چاہئے ۔ مگر اس کے یہ معلی نہیں هیں که هوایک کو مذهب کی بدا ہو وهم و گمان کا شکاو بنایا کے لوو انسان انسان پر پل پڑے اور اسے گھر کو آپ کمزور کرے ۔ یاد رکھو ۔

خدا رحم کرتا نہیں اس بھو ہو -نه هو فود کی چوے جس کے جگر ہو -ہے تو ایک طوفان بدتمین ہے - کیا يهي طريقه هے جس سے مروت بوقے كي ا يه انسان كا كام نهين هے بلكه شيطان كا كام هے كه فتقه و فساد كو أكے بوعاتے جانهن - اور کههن ایسا ته هو :--

دل کے پہپھولے جل اٹھے سیالے کے داع سے اس کهر کو آگ لگ گئی گهر کے چراغ سے

"Give the dog a bad name and kill it". That is not going to meet the ends of the situation.

يه هيطان لا وألا عمل هـ - مسالم ہاجیگی اور مسار بہوپیش کہا کی تقریروں کو سللے کے بعد میں یہ سنجهتا هوں که ان کی یه رائے ہے که ایمرجهاسی ته رہے – ہے یہ وة لفظ كه شوملدة معلى نه هوا—

مگر میں کہتا ہوں که وہ اپنے گریباں میں منه قال کو دیکھیں اور ذرا هلدوستان کی فکر ایے دل میں بیتها کر دیکھیں تو وہ جو سلتے ھوں کے اور جو مانتے ھوں کے وہ يه ه كه هلدوستان أج خطرة سين ہوا ہے اور هم سب کو په کہدا چاهیگے که اور بھی هم قربانی کونے کر تیار هیں - ازادی کیا معلی وكهتني هـ - أزامي كها خاك معلى رکھتی ہے جب یہ آزادی آہ و زاری کی صورت اختیار کرے - تو جب هم دشداوں کا مقابلہ کرتے میں تو همیں اس آواز پر لیدک کہذا جاهیئے که أور بهي زيادة طاقتهن كورنملت كو هی جائیں تاکه گورنملٹ اس ملک کو دشملوں سے نجات دلائے اور آپ هم تیلدے دل سے سبھیں که یه آزاهی، یه جمهوریت، یه سهول لهرتی كس طرح بتعال رهے - ياد رهے كه اتفاق میں طاقت ہے اور نسیس ھاکت ہے۔ اس لئے ایک رھو اور نیک وهو اور ایموچهلسی میں ملک کی حفاظت کے لئے دین راح ایک کر کے لیار رہوہ غدا عاسی و ناصر ہے -نشه يا ك كوانا توسب كو أتا هـ-مزا توجب في كه كرتوں كو تهام لي سالى -

هدوستان زنده باد -

†शि एन० एम० ग्रनवर : मैडम डिप्टो चेयरमैन, मि० झली मुहम्मद तारिक की उर्द तकरीर के बाद मैं ने यकायक सोचा कि मैं मद्रासी हूं मगर मुझे भी यह ख्वाहिश है कि उर्द जैसी प्यारी ग्रौर मुश्तरका जबान में जो वतने ग्रजीज की कौमी यकजेहती की शान है उसी जबान में तकरीर करूं। धाप जानते हैं कि मद्रास से हंजो काश्मीर से कोई दो

†[] Hindi transliteration.

श्री एन० एम० ग्रनवरो हजार मील दूर जुनुब में है और उर्द से मेरा रिक्तावही है जैसा कि :

> हम तो जीते हैं कि दनिया में तेरा नाम रहे. कहीं मुमकिन है कि साकी न रहे जाम रहे।

मुझे अपने मुहतरिम दौस्त मि० भूपेश गुप्त की कावलीयत का बड़ा एहतराम है और उनकी इन्दैगिरिटी के मतल्लिक में हमेशा पही समझता आया हूं कि शायव ही कोई उनसे बेहतर कम्युनिस्ट हो । बावजूद इसके एक बात उनकी मुझे समझ में नहीं आ रही है। उनकी तकरीर को मैंने बड़े गौर से सुना लेकिन अकसोस से मुझे कहना पड़ता है कि :

> मह तकरीर का वक्त नहीं यह तदबीर कावऋत है

> यह जोश का वक्त नहीं यह होश का वक्त है ।

मुल्क में अब क्या हालत गुजर रही है। उन्होंने बहुत से धखबारों का हवाला दिया. कभी ''टाइम्स ज्ञाफ इंडिया '' के एडीटोरियल का हवाला दिया, कभी "स्टेटसमैन" की तरफ तवज्जो दिलाई । "We are now sitting on the edge of a volcano. लेकिन वेबातें माजीकी हो चुकी हैं जो अक्तूबर, नवम्बर और दिसम्बर की बातें थीं । लेकिन आज जिस वक्त हम इस मार्च के महीने में इस मल्क की हालतों पर नजर डालते हैं तो ऐसा मालम होता है कि गोया हम एक को है आतिश फिशां पर बैठे हुए हैं। तो फिर मेरी समझ में नहीं था रहा है कि मि॰ भूपेश गुप्ता में यह जुरधत कैसे पैदा हई कि वो यह कहें कि हमें एमरजेंसी की श्रव क्या जरूरत है। जरा मुलाहिजा फरमाइये उनका रेजोल्युशन जिसमें आप कहते हैं — This house is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended." आप के दिनाग को क्या हुआ है । उसको किसने कहा कि सिच्एशन हमारी इम्प्रव हो चुकी है। मैं नहीं समझता कि कोई आकिल या दानिशमन्द इस सुरते हाल को इम्प्रव-मेन्ट कहेगा । सारी दनियां जानती है कि करीब में जो मुलाकातें हुईं, प्रैजिडेंट अयुव खां की और मि॰ वाऊ-एन-लाई की, इन मुलाकातों के बाद भी हमारे पास यह एहसास नहीं कि हालतें हमारे मुल्क की बहुत ही विगडती जा रही हैं।

मुझे बहुत ही सदमा हो रहा है कि मेरे प्यारे दोस्त भि० वाजपेयी लीडर जनसंघ को क्या हुआ । शायर ने क्या खुब कहा--दिले नादां तुझे हुआ क्या है,

भाखिर इस दर्द की दवा क्या है ? वह भी इसी ख्याल के हैं कि हमारे यहां इस वक्त ऐमर्जेंसी की जरूरत नहीं है । मुझे बहत ही दख हो रहा है और हकीकत यह है कि --- हक तो यह है कि हक चदा न हम्रा । उन्होंने जो जो बातें यहां पेश की मैं मानता हं कि सिविल लिबटीज के हम ग्रलम-बरवार हैं भीर जम्हरियत के ग्रलभ-बरदार होने की हेसियत से हमारे मोहतरिम बुजुर्ग पी० एन० सप्र को मैं मुबारकबाद देता हं कि सिविल लिब्बटीज की जहां तक हो सके हम जरूरत से ज्यादा हिफाजत करें। शायद ही दुनियां में कोई ऐसा मुल्क हो जहां ऐसा बेहतरीन एक्सपेरीमेंट किया जा रहा जम्हरियत का जैसा कि हमारे यहां ४५ करोड़ बशखास कर रहे हैं। हमने मुकम्मिल माजादी दी है । जरा गौर से आप अख-बारात का मुतालिया फरमाइए, खमुसन वो ग्रखबार जो प्रपनी ग्रपनी मकामी जबान में शाया होते हैं। कभी हिन्दी में, कभी उर्द् में। कभी गौर फरमाया कि कितनी ऐसी इक्त-ग्राल-भंगेज बातें उनमें लिखी जाती हैं, कितनी फितना व फसाद की बार्ते लिखी जाती हैं। कभी किसी के केरैक्टर का एसे-सीनेशन होता है चाहे वो मिनिस्टर हो चाहे वो कुछ हो। जब अपोजीशन वाले इस किस्म की हक्मत की अदावत में, हक्मत की मुखा-

लफ़त में ऐसे ऐसे जजबात उभारते हैं जिससे फसादात होते हैं तो क्या श्राप यह समझते हैं कि हुकूमत तमाशा देखती रहे शौर कोई कार्यवाही उन पर न करे।

मैडम डिप्टी चैयरमैन, मैं तो कहता हं श्रीर मेरा तो दावा है कि हकमत ने बराबर तौर पर इनतजामी कार्यवाही नहीं की। कलकत्ता के हादिसा से मैं यही कहंगा कि ऐसे ग्रखबार जिनका रात-दिन यही पेशा है कि मुख्तलिफ कौमों के दरम्यान फितना व फसाद पैदा करें, हर एक के ईमान पर, हर एक की महब्बत पर, हर एक की बकादारी पर बदगमानी की जाये। आखिर इस फितने ग्रीर इस जहर की हद क्या है । हम ग्रापसे दरयाफत करना चाहते हैं । मैं यह सोच रहा हं कि जब मैं हिन्द्स्तान के इस मौजदा नाजुक दौर का जिकर करता हं तो कभी कलेजा मुंह को आता है कि हमारी हालत ग्रागे चलकर क्या से क्या बदलेगी। जो हालत इस साल जनवरी में थी वो फरवरी में कहां से कहां तक बिगड गयी इस महीने भार्च को जब हम देखते हैं तो हम जानने की कोशिश करते हैं कि इस मार्च महीने में आफत ग्रौर बढ़ेगी या कम होगी । ग्रगर किसी से पुछा जाये- ग्रीर ग्राप जानते हैं कि शहर के ग्रम्नो ग्रमान के लिये हर जगह फायर ब्रिगेड रखे जाते हैं। फायर इंजन का होना जरूरी है गो उसके माने ये नहीं कि हर लम्हे कितने फितने फसाद होते हैं--कहीं ग्रान की ग्रान में धाग लग जाए तब इस फायर इंजन की बरूरत होती है या नहीं ? ग्रगर हमने एमरजेंसी को स्टेचट बुक में रख दिया है तो इससे हमको बहुत कुछ कुर्वानी करनी पड़ती है और कुर्वानी के वर्षर हम आजादी को वहाल नहीं रख सकते हैं लेकिन यहां किसी इन्फादी और किसी पार्टी या ग्रप की घहमियत नहीं है । जैसा कि हमारे महतरिम दोस्त तारिक साहब ने बड़ी खबी से ब्यान फरमाया, मह जो सवाल है यह हमारे देश का सवाल है, इस मल्क के अम्नो अमान का सवाल है। मल्क की सलामती का सवाल है। क्योंकि ग्राज मल्क खतरे में है। जहनम है हमारी जिन्दगी जबकि यह मल्क ग्राफत में है, चारों तरफ से घाफत ही घाफत है। दनिया की बहत सी ताकतें मखतलिफ तरीकों से इसके चारों तरफ जमा हो रही हैं ग्रौर न जाने आगे चल कर हिन्द्स्तान की धजीमो-शान जम्हरियत पर क्या हमला होने वाला है। बहुत सी बातें हर जगह सुनते आते हैं कि मखतलिफ ममालक के जो ग्रखवार हैं उनमें यह लिखा जाता है कि हिन्दस्तान इतना बढा देश है और हिन्द्स्तान की मखतलिफ कौमों का इस कदर मिलजल कर रहना यह भी किसी की शांखों में खटकता है। हो सकता है कि पाकिस्तान के इस मौके पर यही सबसे बड़ा तारीखी मंजर पेशे-नजर हो कि हिम्दस्तान में मखतलिफ कौमें, इतने इत्तफाक व इत्तहाद से... (Interruption) कल और आज की बात छोडिए । सक्यलरिज्म--यह तो पन्द्रह साल का पौधा है। यहां हिन्दू धर्म की वजह से पांच हजार वर्ष से मखतलिफ कौमें मिलती जुलती आ रही हैं और यह हमारा सिपिर-चग्रल हैरीटेज है जो कि दुनियां के लिए एक नमना है। योरुप मैं वेशक ईसाई मजहब के लोग हैं लेकिन सिर्फ एक मजहब और एक कल्चर के । उनका लिवास एक है, उनकी ग्रादतें एक हैं, उनके खाने-पीने का ढंग एक है बल्कि उनकी तर्जे जिन्दगी सब एक है, लेकिन जवान का तकाजा है कि योरूप में इतनी जवान की दीवारें खड़ी हैं यानि इतनी कौमें हैं, कोई जर्मन हैं, कोई फींच हैं, कोई स्विस है, कोई ब्रिटिश, कोई डच्च, कोई स्वीड हैं, कई कीमें हैं, महज इसिलए कि उनकी जवान का तकाजा है। बावजद इसके कि हमारे मल्क में १५-१६ जबानें हैं, बाबजुद इसके कि हमारे मुल्क में १० या १२ कौ में हैं, बावजद इसक कि हमारा तर्जे जिन्दगी जनव में एक तरीके का है और शमाल में कई तरीके का है, बावजद इसके कि हमारे बाइमी रस्मो-रीत, खाना-पीना

[श्री एन**०** एम**० ग्रनव**र]

रहन-सहन, कहीं-कहीं जदा है, बावजद इन तमाम तफर्रकात के एक करिश्मा है, एक मुग्रजजा है, यह दुनिया के लिए एक नम्ना है कि हिन्दुस्तान एक खुबसूरत चमनिस्तान है जिसमें रंग रंग के फूल हैं।

> सारे जहां से अच्छा हिन्दुस्तां हमारा हम बुलबलें हैं इसकी ये गुलिस्तां हमारा मजहब नहीं सिखाता ग्रापस में बैर रखना हिंदी हैं हम बतन है हिन्द्स्तां हमारा

यह नमना दुनियां के किसी मुल्क ने पेश नहीं किया । योरप धौर धमरीका के लोग जो हमें सबक देते हैं सलामती का, इत्तफाक का, इत्तहाद का, क्या उनके यहां इस तरह के मसले नहीं होते ? अमरिका में गोरे और काले लोग जो मुख्तसिर तादाद में हैं लेकिन इस कदर वहां रेशियल कौम्पलैक्स के मामले होते हैं बावजूद इसके कि कान्स्टी-टयशन में हकमत ने मसावात कर रखी है। साउथ श्रफीका जिसकी बदतमीजी का दुनिया को इल्म है अब वो हमें सबक देने प्राया Ê--

> काबा किस महं से जाओंगे ग।लिय शमं तुमको मगर नहीं आती ।।

यह हिन्दुस्तानी है जो सारी दुनिया की इल्मो-अदब का सबक देते आये हैं। यह वा हिन्दस्तान है जिसने सारी दुनिया की धम्नी-श्रमान का सबक दिया। यह वो हिन्दुस्तान है जो दुनिया को इसफाक वा इसहाद का नम्ना हजार वर्ष से देता थ्रा रहा है। यह कोई पंडित जवाहरलाल नेहरू का सबक नहीं है सक्यूलारजम का, यह ऐसा महील है जिसे हमारी सर जमीन में हमारे थाबा-व-अजदाद ने बहाल रखा। मुबारक है. आफरीन, ब्रा**करीन,** ब्राफरीन---

सबक पढ़ फिर सदाकत का, शजाधन का, ध्रदालन का; लिया जायेगा तुझ से काम, दुनिया की इमामत का ।

ऐसे एक समाज को जब खतरा दोनों तरफ से हो रहा है, कहीं पाकिस्तान से है, कहीं चीन से है, शायद दोनों से है, तो मैं कहता हं कि होशियार रहना चाहिए । बाग्रदब, बाम लाहजा, होशियार । यह बात नहीं कि हम कम्यनिस्टों को यह समझें कि हमारे लोग सब इस ख्याल के हो रहे हैं--उनकी नीयत के बारे में--मुझे मुधाफ कीजिये--मि० भपेण गप्ता-मुझे यहां उर्द का एक मिसरा याद या रहा है---

हम तो डुबे हैं सनम तुमको भी ले डुबेगें।

गह मि० भूपेश गुरता की जहाँनियत है कि कम्यातिस्टों को गिरफ्तार करने पर हम कहीं भ्राप को गिरणतार न कर बैठें। यह तो मसला मुखालफान का मकुला है। माज हिन्दुस्तान की जो नाजक पोजीशन है उसकी ग्रहमियत को देखते हुए इस तरह के कानन की जरूरत है। यह नहीं कि सिवल कमीशन या फिरकेवाराना फसादात पे हमको कभी भरोसा हो सकता है। अगर ब्दा-न-बास्ता कहीं सिविल कमोशन हो जाए तो उसके बाद क्या फायर विगेड धाप तलाश करेंगे ? धाग लगने पर कोई कुधा नहीं खोदता है, इसको पहले में ही तैयार रिखये और इसोलिए एमरजैंसी की हमको जरूरत पडती है।

किसको खबर थी कि इस साल जनवरी ग्रीर फरवरी के महीने में हजरतबल का इंसीडैंट होगा । मैं हमेशा काश्मीरियों को म्बारकबाद देता हं जिन्होंने बावजद इक्तश्राल अंगेज हंगामों के सिर्फ मसलमान ही नहीं बहिक हिन्दू, सिख, बौढ़, ईसाई सब के सब लोगों ने बड़े : लफाक व इसहाद के साथ सैक्यल रिज्म की आवाज को बलन्द किया और इस्लाम की शान को, उसके बनियादी पैगाम अमन को बहाल रखा धौर कही फितना व फसाद के लिए मौका नहीं दिया। हमको भी चाहिये

नि: इस मल्क में . इस बढ़े देश में. मस्तलिफ सूबाजात में यही नम्ना हम बहाल रखें बाहे दूषमनों की हजार के शिशों क्यों न हों मगर ग्रहले काश्मीर की तरह हमारी एकता मैं फर्कन ग्राए। हो सकता है कि दूश्मनों की नीयत यहां हो कि हमारे आपस में फिलना व फिसाद हों और यह भी हो सकता है कि मध्तलिफ लोगों की भी यही नायत है। में यह नहीं कहता कि हम सब निर्दोष हैं। हो सकता है कि बहत से ऐसे हिन्दू भी हीं, बहत के ऐसे मसलमान भी हों, बहुत से ऐसे बौद्ध भी हों और बहुत से ऐसे ईसाई भी हों जिनके दिल में हिन्द्स्तान की महब्बत का बह जजबान हो जो होना चाहिए। मनर इसके ये माने नहीं हैं कि हर एक को मजहब की बिना पर वहम व गमान का शिकार बनाया जाये । ग्रीर इन्सान इन्सान पर पिल पडे और अपने घर को आप कमजर करे। याद रखो--

> खुदा रहम करता नहीं उस बशर पर न हो दर्द की चोट जिसके जिगर पर ।

यह तो एक तुफाने-बदतमीओ है। क्या
यही तरीका है जिससे मरव्वत बढ़ेगी। यह
इन्सान का काम नहीं है बिल्क शैतान का
काम है कि फितना व फसाद को प्राम बढ़ाते
जायें और कहीं ऐसा न हो—

दिल के फफोले अल उठे सीने के दाग ने इस घर को आग लग गयी घर के चिराग से।

"Give the dog a bad name and kill it". That is not going to meet the ends of the situation.

यह शैतान का राहे श्रमल है। ि ५० वाजपेयी

और मि० भुषेश मुप्ता की तकरीरों को सुनने
के बाद में यह समझता हूं ि का उनकी यह

राय है कि एमरजेंसी न रहें—

े यह वो लफल कि शरिमन्दा-ए
मानी न हुआ-—

मगर में कहता हूं कि वो अपने गरेबान में मह डाल कर देखें और जरा हिन्दस्तान की फिक अपने दिल में बिठा कर देखें तो वो जो मुनते होंगे ग्रांट जा मानते होंगे वे। यह है कि हिन्दस्तान आज खतरे में पड़ा है और हम सब को यह कहना नाहिए कि और भी हम कुर्बानी करने की तैयार हैं। घाजादो क्या माने रखती है ? आजादी क्या बाक माने रखती है जब यह श्राजादी बाहोजारी की सुरत बस्तियार करे। तो जब हम दश्मनों का मकावला करते हैं तो हमें इस प्रावाज पर लब्बेक कहना चाहिए कि और भी ज्यादा लाकतें गवर्नमेंट की दी जायें ताकि गवर्नमेंट इस मुल्क की दुश्मनों स निजात दिलाये और धाप हम ठंडे दिल से सोचें कि यह प्राजादी, यह जम्हरियत; यह सिविल लक्टो किस तरह बहाल पहे । याद रहे कि इतिफाक में ताकत है और नफाक में हलाकत है, इसलिए एक रहा और नेक रहो और एमरजेंसी में मल्क की हिफाजत के लिए दिन रात एक करके तैयार रही। खुदा हामी व नासिर है।

नशा पिला के गिराना तो सबको आता है मजा तो जब है कि गिरतों को थाम ले साकी। [हन्दुस्तान जिन्दाबाद ।]

KRISHAN DUTT (Jammu AND Kashmir): Madam Deputy Chairman, I rise to oppose the Resolution sponsored by hon. friend, Shri Bhupesh Gupta. really at a loss to understand how such a wide awake and experienced politician as Shri Bhupesh Gupta could sponsore such a Resolution at the present phase of Indian history. My feeling is that he has been motivated more by the anguish that he has felt at the arrest of his communist comrades. Instead of finding a remedy in some other direction for getting them released he has adopted a course of such a sweeping nature that it really cuts at the very roots of India's and India's security. Instead of advising his friends to feel the gravity of the

[Shri Krishan Dutt]

situation obtaining in the country, asking them to fall in line with the other patriotic elements who are doing their best to strengthen the defence preparedness of the country, to strengthen the hands of the Government to meet any eventuality that the country may be called upon to meet at the borders, to give at this time an idea to people outside that there is now n'o reason left or that circumstances have so changed that the country does not need the state of emergency, is, 5 think, not doing any service to the country. No hon. Member, no patriotic Indian can say that the danger on the borders has lessened in any degree. On the contrary, keeping in view the reports in the press and the thickening relations between Mr. Ayub and Mr. Chou-en-lai, they are a pointer to a different conclusion. I feel that in the near future circumstances are going to shape themselves in a manner which will increase the danger to India. I am one with Mr. Anwar in feeling that the greatest discomfort and the greatest provocation which Pakistan is getting from India is our communal harmony, our secularism, our peaceful approach and our peaceful progress. This is not being tolerated at all by Pakistan. India is living in perpetual frustration of Pakistan's ideology or refutation of Pakistan's ideology. That is the greatest headache an < i the greatest frustration that Pakistan is feeling. Pakistani rulers are feeling in their hearts that unless and until India is faced with some conflagration on the basis of a Hindu-Muslim conflict, the very basis or justification of Pakistan will disappear. Tf the present progress, communal harmony and peace continue in India, that is the worst condemnation of Pakistan that can be imagined. Therefore, Pakistan wants that somehow or other India must be put in a position where it can justify the twonation theory. Therefore, my reading is that Pakistan Is going to manoeuvre events, is going to engineer events, which will create communal tension inside the country

and will give added force to those elements which can work and which are even now working as a fifth column for Pakistan's aggression. Kashmir is not an end in itself for Pakistan. It is a means for the destruction of India's secular democracy. Pakistan wants to use Kashmir to enforce its domination on the whole .of India. I think hon. Members will be surprised at what I say, but the ideology or the mentality of Kasim Rizvi is still in the minds of the rulers of Pakistan. The Muslim Leaguers have this basic idea in their mind that India's¹ Government was taken over by the British from the Muslims and it is the Muslims who are entitled to rule Delhi after the withdrawal of the British. That is the idea which is ruling' the minds of Pakistani rulers from the very start and inception of Pakistan. To keep up their theory there are persistent and constant efforts of the Pakistani rulers going on. Otherwise we cannot make out the motive behind the persistent refusal of the Ayub regime to the most natural and most sincere offer of our Government for a no-war declaration between India and Pakistan. What is behind their minds? Why don't they accept this straightforward offer? Why don't they wish that there should be eternal peace between India and Pakistan and inside India and inside Pakistan also? Therefore, connect this with that mentality of ruling Delhi just as Kasim Rizvi used to tell that he will just put the League Aag on the Red Fort. That is the basic reason for Pakistan to continue its intransigence.

Now let me take the other side, China. Red China's rulers are militant Communists who want international Communist domination as far a_s possible on the surface of this earth—Communist imperialism of the Chinese variety, that is what I am referring to. By their massive invasion of 1962 they have grabbed more territory. They have strengthened their position all the more. They hav? gof upto-date roads, godowns and all

3465

sorts of war arsenal amd cantonments. Now they are in a very favourable position to advance further. Now add to this the most dishonest tactics! which Mr. Ch'ou-En-lai is practising, his collusion with Mr. Ayub Kaan. This is a collusion between two aggressors. Both are now combining; to grab a_s much of Indian territory by joint action as they can. Just as there are communalists who can be used as fifth columnists by the Pakistan rulers, there are also pro-Peking Communists here who can be used as agents for internal subversion against the Government of India and th<? Indian people to subvert our democracy, to subvert our freedom.

SHRI BHUPESH GUPTA: We have always repudiated that charge and suggestion. Up till now they have not been proved.

SHRI KRISHAN DUTT: As a ps.rty you may have done it. That is quite correct. But I am talking of individuals.

SHRI BHUPESH GUPTA: We have been in the last fourteen months asking Government to produce a shred of evidence against anybody. It is no question of resolution.

SHRI KRISHAN DUTT: That resolution also was not unanimou?,

"^SHRI BHUPESH GUPTA; Why are you repeating a fourteen-month old allegation which ig false, malicious and perverse?

SHRI KRISHAN DUTT: I have mentioned all this background with the sole object of stressing that the danger to Indian freedom and Indian integrity is increasing day by day. On the continuance of the emergency there can be no two opinions. With regard to the arrests and the misuse of the powers under the Defence of India Rules, that is a separate question altogether. The right use or the wrong use of the powers is not a determining factor either for the revocation retention of the

emergency. The real factor that determines the fate of this resolution is the intensity of the state of danger in which we are at present placed with regard to our neighbours, north, east and west. I hope and I am confident that the hon. Members here and even the people outside are fully conversant with the seriousness of the situation in which our country present is.

I may again refer to the example of fire brigade used the by hon. friend Mr. Anwar. At present there is no actual firing going on on the borders. That is quite correct. But should we have the fire brigade only when the conflagration is on and the flames are shooting to the skies? The flames may have been quenched but the smouldering fire would be still there, and we cannot tell the fire brigade to pack up and go away just because the flames have been quenched. But when the smouldering fire is still there, we must keep the fire brigade on the spot till it is totally extinguished.

SHRI BHUPESH GUPTA: You keep the fire brigade in the depot.

SHRI KRISHAN DUTT: Not in the depot. Fires are smouldering on the border.

SHRI BHUPESH GUPTA: I am not asking you to demolish the fire brigade. Keep it in the depot. Likewise keep the emergency in the Constitution.

SHRI KRISHAN DUTT: It must be kept in action. Now the greatest task before the country at the present moment is preparing for defence, and not only for defence, we have to take back the territory from the Chinese illegal occupation. We are pledged to that. There is a sacred resolution of this hon. House on tliat point, and the time is fast coming when India will be compelled by the intransigence of the Chinese to take positive action there. that positive action we

[Shri Krishan Dutt] are going to prepare and prepare most valiantly and determinedly. Thank

श्री गोपीकृष्ण विजयवर्गीय : उपसभापति महोदया, मैं श्री भूपेश गुप्त के प्रस्ताव का विरोध करने के ।लए खड़ा हथा हं। जो दलीलें श्री भपेश गप्त ने दो हैं वे ग़लत हैं थीर कोई भी उनसे संतुष्ट नहीं है। एक तो ध्रापने यह कहा कि चीन वर्गपस चला गया है, सोज फायर लाइन कान्सालिडेट हो चका है और ग्रब कोई खतरा नहीं है। लेकिन खतरे को कम समझना, यह बिल्कूल ही गलत बात होगी। चोनी लोग अहां ये वहां ग्रीर ज्यादा मजबती से गड़े हए हैं। वे जमे हए हैं भीर उन्होंने अपनी फीजें भीर ज्यादा कर दी हैं, हथियार बढ़ा लिये हैं, बहुत से हवाई श्रइंडे वगैरह बनाए हैं। तो वे पूरी तरह से प्रवनी जगह पर हैं ग्रीर ज्यादा मजबती से जमे हुए हैं।

फिर इसके अलावा पाकिस्तान भी इन दिनों हिन्दुस्तान के खिलाफ हो रहा है प्रौर जगह जगह ऐसी घटनाएं होती हैं कि वह हमारे मुल्क में भ्राकर हमारे सिपाहियों को मार जाते हैं, हमला कर जाते हैं ग्रीर इसरी तरह से उनकी तैयारियां है। पाकि-स्तान और चीन की फीजें भी हमारी सीमा पर बराबर लगी हैं। इसका मतलब यह है कि खतरा कम नहीं है बल्कि खतरा ज्यादा है। इसरे, इस बात को मान लेना कि खतरा कम हो गया है, चीन का सीज फायर एक तरह से कान्सालिडेट हो गया है, हम इस बतरे को, हमले को हल्का समझते है, या एक तरह से ग्रगर हम चीन की सद्भावना समझ कर विश्वास कर लेते हैं तो एक बहुत गलत दलील को मान लेते हैं। दूसरे विरोबी पार्टी के एक सदस्य श्री वाजपेयी जी ने इस दृष्टि से कहा कि मै वह नहीं कहता कि खतहा कम हा गया है, हमले को मैं हल्का नहीं समझता हं लैकिन

पावसं का मिसयूज हुआ है, दफ्तरों ने कुछ गलतियां की हैं और फिज्लखर्ची हुई है, इसलिए मैं इस विवाद का स्वागत करता ह ऐसा श्री वाजपेयी जी का कहना है। उनकी यह दलील भी कि किसी अफसर ने गलती की हो या किसी धफसर ने इस कानून का द्रपयोग किया है, मैं इस दलील को भी नहीं मानता हं। जब देश को और ज्यादा खतरे का सामना करना है तो ऐसे समय में जो देश के पास सब से बड़ा हथियार कानून का है उसे हमें रद्द नहीं करना चाहिये। हमें यह नहीं समझना चाहिये कि गवर्नमेंट के किसी ध्रफसर ने, गवर्नमेंट के किसी मिनिस्टर ने या किसी राजदूत ने कहीं कोई गलती की हो तो हमें इस हथियार को छोड़ देना चाहिये। प्रसल में जब देश में एमरजेंसी है तो हमें सबको ज्यादा काम करना चाहिए। एक दलील यह भी दी गई है कि सीमा से १०० मोल तक इस एमरजेंसी को लागु किया जाय भौर बाकी देश से इसको हटा लिया जाय । इसके संबंध में मैं यह कहना चाहता हं कि यह एक श्रव्यवहारिक बात है । इस समय सारे देश में एमरजेंसी रखना चाहिए और सब पार्टियों को देश की हिफाजत में गवर्न-मेंट का साथ देना चाहिये । हर पार्टी को प्रपनी अलग अलग खिचडी नहीं पकानी वाहिये ।

अभी हमारे होम मिनस्टर साहब श्री नन्दाजी ने अपने भाषण में बतलाया कि एमरजेंसी का बहत व्यापक रूप में इस्तेमाल नहीं किया गया है भीर बहुत ही कम मामलों में इसका इस्तेमाल किया गया है और न कानून का दूरपयोग ही हुआ है । उन्होंने आंकडे दे कर तलाया कि बहुत ही कम कम्यानस्टों को गिबतार किया गया । लेकिन कुछ दसरे लोगों को, मसलन कुछ व्यापारी हैं, कुछ ग्रीप नोग हैं जिन्होंने गलत काक किये हैं उन्हें गिरफ्तार किया गया है। इसलिए श्री भूपेश गुप्त जो यह कहते हैं कि एमरजेंसी को हटा देना चाहिये वह यह बात सिफ्रें अपने

^469

हुछ साथियों को खड़वाने के लिए कहते हैं। प्रगर इस बड़े हथियार को वे सरकार से हटवाना चाहते हैं तो इससे देश को बहुत नुक्सान हो जायेगा । मैं ज्यादा न कह कर सिफ यही कहुंगा हमार देश की इस समय जो हालत है उसको देखते हुये यही कहा जा सकता है कि इस समय हमारे देश के ऊपर बतरा बढ़ गया है। इस कानून के मिसयज होने और कुछ गलतियां के बारे में जा बात कहा गई है उससे यह साबित नहीं होता है कि देश की ऐसी परिस्थित हो गई है जिससे हम इमरजेंसी को हटा दें। इसलिए इस इष्टि से मैं इस प्रस्ताव का विरोध करता

KUMARI SHANTA VASISHT (Delhi): Madam Deputy Chairman, 1 rise to oppose the Resolution of Mr. Bhupesh Gupta seeking that the emergency may be ended. I think the danger to the country which started with the invasion of the Chinese of thi* country has not ended. The threat from Pakistan to India has not ended. As a matter of fact, all through this period, for more than one or one and a half years, on various occasions and at various times, there was much fear and anxiety that some attack might come from China during the winter period or that some trouble might take place on the Pakistan border, and those fears were there almost constantly all through this period. Therefore, there is no occasion to feel that the emergency could be ended or to feel that there was no danger to the country's security or that there is no internal danger or external danger. The emergency was declared and the country become mobilised ior preparation and work to meet ^he aggression. But there have been various factors and trends which have not been very happy. Government declared the emergency which was very, very necessary; it had to declare an emergency. Even before it was declared, the moment the Chinese aggression came. I felt that a state of emergency should be declared, and a few days

after that, it was declared. Now the trouble from them continues.

state of emergency

Personally I would say that the Government has not taken as strong an action against the various people, the various elements and the various trends as they should have done to meet the situation. If ic is an emergency, then it means tha: we should prepare the country for defence and make other preparations; not in the next 20 years but in the next three year, we should complete the entire programme of defence and other prepajrationSi; we should not spread it over so many years as could be done normally or even as it is done today. I am very radical in this, and I do feel that to take this work easy and to go alow about it is not going to help the situation. I fully appreciate that the Government is doing its utmost to make the various preparations to increase production, to increase the number of the fighting forces in the various units and so on and much work is being done, much of which is personally known to m« also. All this work is being lone and I do appreciate that the Government is doing everything to increase our preparedness, military preparedness and so on. But I must say that even that does not seem to go far enough; that is not enough as far as our preparations and our handling of the present situation are concerned. It is important to quicken the pace even furt ner. I could quote even a large number of examples here to show that the Government machinery does not seem to function as fast and as promoptly as it should. There may be—and I am sure that there are—-many Ministers working very hard, overworking, hardworking, with serious concern and deeply distressed over the state of affairs and anxious to meet the state of affairs. There seem to be quite a few officers also who are anxious and worried and who work very hard. But apart from these very small sections of petople—that means the large number of Ministers and a few offi-c als—it seems to me that by and

[Kumari Shanta Vasisht.] large, the bureaucratic machinery could not care less as to what is happening in the country. This is my impression from the various offices, from various people.

And another factor is that we are very little conscious of the military preparations, as to how they are or they should be. Whenever the question comes up that the military authorities should be given the necessary sanction, it takes months and months. Nobody bothers to give these sanctions. That applies to the various departments and the Ministries. When the land is wanted by the Cantonment Board, every single member of the Board seems to be so unconcerned and so indifferent as to feel why the Board, the Contonment Board, should want some more land for the anton-ment area. We have no desire to give land to the Cantonment Board whereas we are very anxious to give land for a cinema house or for a luxury hotel because the Tourist Department wants it. It is more concerned about the tourists, half the number of whom may come for intelligence work. The officials do not seem to have half as much concern for their own country's preparations. These are the examples with which even I personally come in contact. Those very members of the Boards and the Committees are more anxious to have hotels and cinemas and shopping areas and commercial areas and increase the prices of land by declaring it. to be a commercial area or an industrial area, etc. But there is no consciousness, there is no feeling, there is no understanding that military areas are more important, that military facilities should be given to them 'or that these are more important than all these cinema houses and hotels. In the Master Plan various parts are marked as defence area; all those have been beautifully marked in the Master Plan of Delhi, and every single patch which is supposed to be used by the Defence Department or by the military authorities is marked there. And the Master Plan is sent to America so that

they can appreciate what a beautiful Master Plan we have prepared. Whe ther we will implement it or not is another matter. But that Plan with all the marking, etc. is given out to them because we have no concern at all that many things in this country must be kept secret. Our planning become must not property. The defence preparation of India is not meant for exhibition and publication abroad. But our planners, in their great joy and enthusiasm, our Government officials also in great pride and enthusiasm, feel that we must have a good certificate from the American planners. They do not realise that the country must function whether the American planners give them a certificate or not. That is not necessary. All your military areas or defence areas, here or anywhere else, whatever installations you have there, these are well known to everybody else. Here I would point out that when we had this emergency—and it is there—we have allowed so many foreign people, so many foreign correspondents and foreign people to go to every part of our country. They can go to the border areas: they can go to the trouble spots. Every single trouble spot in India, in the last few years, has been visited by a large number of foreign people; whether we can go there or not does not matter; whether we are given any facilities to see our areas, is not necessary. But every other foreigner, who wants to go into any part of India, and particularly the trouble spots on our borders, they are given all facilities and all sorts of help to go there which, I think, should never be allowed. The British people would never allow anybody to go to their own trouble spots. The Americans would never allow such a thing. The Russians would never allow such a thing. The Chinese would never allow such a thing. But we are casual and careless about our own state of affairs, and we think that India is the property of the whole world and we are their children to be patted by everybody in the world, and we do not bother that we should keep the

3473

secrets of the Government, we should keep our military secrets, we should think of the security of the country. The foreigners come and they take photographs of all your Himalayan areas, through the plains and otherwise, and we do not bother to see that nobody should take photographs of all this terrain or that area, as if these were small matters.

Then sanctions are not given; I do not think the Defence Ministry, in its decency or good sense, or even its own self-respect, would publicise the fact that sanctions sre not available to them. How can thoy say it? would not say it; it would not help them very much either. But it the responsibility of all is Ministries, and the Government other as such, to see that every little demand made by them, every single sanction asked for by them, should be promptly dealt with, within twenty-four hours. I am even aware that the wagons of the railways are not made available for military work. What are the wagons for? Why can't they be available for military purposes, and why can't they be given the priority? And these military preparations and defence preparations should be their very first priority and the decisions should be taken, decisions, at least a large number of decisions, should be taken within twenty-four hours or within two days. But they sit over the files for months and months and months. Nobody bothers about the decisions, and so on. course some Ministers, I am sure, must be sleepless, worrying about the country. But, by and large, the bureaucracy and the machinery do not care, and this is not the way to tackle serious problems the country. I would more concretely say; though we have not had trouble directly with Pakistan so far, and China did not come back after they providentially went back, supposing there is an attack this spring, supposing there is an attack this summer, am I to understand that the Government is ready for it? I am sure they are not ready, and am very sorry to say understand their limita-

tions, but the fact remains that the machinery goes very slow and that they are not at all ready to face a situation of this kind. Of course, if that attack comes, everybody will become active all over again and the machinery will start going—no doubt there will be panic and fear—and again mobilisation of all our resources to meet the situation. But knowing full well that there are as many chances of an attack coming as there are of its not coming, we have not made the full preparations that were absolutely necessary. Another point I would say which even in connection with the debate on the President's Address I had pointed out—that full co-operation must be given to the Defence Department and the Defence Ministry for their work, that work should be expedited and the requirement quickly tackled. I do not kno'* how far the Government was bothered about it, but I hope they will do something.

Another thing is that prices have been rising tremendously. Though we have the Defence of .India Rules and all sorts of other Rules in this emergency, prices have gone up like this, and the Government has not been able to check it. I am very happy to say that the Finance Minister has presented a very good, a very nice Budget; he has also felt it and is concerned about the rising prices. We are merely saying we are concerned and we are concerned and we will try not to let the prices go up, whereas they are going up all the time. By merely saying that you do not want the price* to go up, the high prices now are not going to remain under any sort of check. Prices are going up, much to the dislike and resentment of the people at large. By and large the entire country feels the impact of these prices; they resent it and feel bad about it. But the Government has remained, unfortunately, somewhat indifferent and callous in this matter. They say they are concerned, but I have never seen them take any effective steps to check the rising prices. Perhaps the influence of the trading i community or th« business community

Shanta Vasisht.J is so mucn on Uiem that they do nol Know what to ao, w/um tney shoula uispiease and whom they should uisplease, miu it they touch, one sec tion, tliat section will try to hit mose people as there are lots ot maneaters at large, and il' they try to irri tate some vested interests or the other, 1 luiv appreciate and understand thai tnese people will get into trouble. The Ministry also will find various obsta cles ana troubles and pin-pricks. sympathise with them in their predic ament, whicli is their predicament as well as our predicament. But situation has to be faced whether you like it 01 not; these rising prices have to be tackled. The resources may be taken over, the distribution may be taken over. How is it that the pro ducer gets nothing whereas the distri butors are practically making hundred per cent profit even in foodgrain?, and a shortage is created? And all this is happening, but the Government is not particularly taking any strong By saying: "We shall take action. action; we shall take action", thev will go on for, say, five years. And so when shall you take action? But if no action is taken now, this problem will remain and it will recoil on the so that action is neces Government, sary to meet the situation as it is to day. Even in the interests the Government and in the interests of the business community, in the inter ests of the business people, it is neces sary to ease the situation, so that the various sections of the people can live in peace and be able to manage their livelihood somehow. Otherwise, these elements who are hard hit, will rise in revolt against the well-to-do in the against the moneyed people society, against the business of our country, people here, against the government itself, they will feel a tremendous amount of resentment, and the resentment and various other things will recoil, and that will be against the interests of the Government as well as the business people and the moneyed people. Therefore, in the interests of all these sections it is important to see that the

I prices do not rise—no matter what I steps the Government have to take.

.Lastly I would again say one thing more displeasing. 1 am in the habit of displeasing various people, Ministers and various sections of people. (interruptions) hope they will appreciate what I am saying. Now 1 wish to say a word about the press. ihe press has also behaved sometimes nicely and sometimes very badly. When the trouble was on, that is, the Chinese attack came, then they were co-operative, very helpful, and by and large the Government got very good cooperation while the trouble was going on. But after that there are large numbers of weeklies, and daily papers, and yellow press and much rubbish is thrown before the people— fed to the people—speaking against everybody, beginning from the Prime Minister, doing every type of damage that they could do, to the Government, to the various Ministries, to the Prime Minister, to the Congress Party, to our programmes, to our Plans, and everything. A whole spate of materials is out, most irresponsible, some of which are using their blackmailing and bullying tactics. But the Government hav, not bothered to take any action egainst them. If this type of emergency was faced by any other country, they would have banned at least half a dozen papers they would have taught a lesson to the others . . .

THE DEPUTY CHAIRMAN: It is time. KUMARI SHANTA VASISHT: . . and no papers would have misbehaved as our papers sometimes seem to misbehave, and they do not spare anybody under the sun. It is God probably who is left out by them. And the press has sometime? behaved in a very partisan spirit, with very great vengeance, with an axe to grind, with selfish interests and motives, and with very great unfairness—if I may say so. Press is the fifth estate; they are supposed to have a certain amount of responsibility, a certain kind of responsibility. We were hoping that they would behave with responsibility. But

il tht- press people do not behave, it ii ior tne Government to see to it, to lake them to task, to ban those papers, not allow that much ot pernicious oro-pagaiuia to be carried on against the Government as well as against the Ministers and against the Congress Party itself, and for the last so many years, two years or three years or even more, every day, there is a cartoon with a Gandhi cap. Today you are ridiculing the Gandhi cap. Some time, even these papers may have cause to regret what they are writing today, all the caricatures they are making, all the cartoons they are putting out. If any research scholar wants to sit down and study political situation today and make a collection, even for the study of political history, only of these cartoons, he will make out the picture of the rot hat is reflected in these papers today, a rot that is reflected in the indifference of the Government, and the indifference of all of us when we see our Gandhi cap being ridiculed day after day after day, for years and years and years, and we are indifferent; we do not bother. At best you may criticise an action; you may criticise a programme or a policy or even certain individuals. But this Gandhi cap is being ridiculed for months and years, and the Government is not bothered. Why should these papers be allowed to ridicule the Gandhi cap's After all, these were the relations of the editors of these very papers who were responsible for these caps as **II**/ell as the Congress movement the freedom movement, and they are today indifferent to the work don<; by their fathers and grand fathers, and they are now bringing a bad name to tlie Party, to the Government, to the Ministers, to even the great leaders of our country, who are great leaders not only in this country but in the entire world, who are respected. But our own people, very small people. ridicule our leaders. They make fun of them They ridicule our Gandhi cap. They ridicule our Ministers. They show some Ministers sleeping some Ministers doing some- I thing They show as if our

Ministers do not understand what is going on in the House and they do not know what they are speaking. If they do not know what to speak, how would they be here? They say everything they possibly can. Even a stugent doing some research would make out a sad picture of these papers. They condemn our own Government by saying very fantastic, crazy, highly mischievous things. I think it should be for the Government to put an end to this sort of mischievous behaviour of these papers. Let me say that these papers will some day regret what they have been doing because they undermine the national interests. Natural-Iv. from the trends in the press I feel there is a mischievous propaganda going on all over against the Government in order to undermine it and the Government does not seem to bother about it. When all this trouble accumulates and the cumulative effect of it is felt after five or ten years, at that stage we will not be able to mend matters. Today these matters can be mended. They should be examined by the Government and something done about it before it is too late when we shall be only feeling sorry and shedding tears. That, then, would not be the time for us to put any corrective to these things. So today when we see these trends, when we see all these things, let us take action about it. Let us go about it in the spirit of the emergency that is there and show that we mean to tackle the task.

state of emergency

Thank you.

SHRI BHUPESH GUPTA: Madam Deputy Chairman, it is good that this subject has been discussed. It is not possible for me within the time at my disposal to answer every single point which has been sought to be made out by the Members opposite. The hon. were. Members opposite were. themselves, sharing the between Home the orchestra played by The music came but Minister. the tune was set Ly him. He played it. He set the tune as a whether the emergency should remain or not. I cannot expect, naturally the hon.

Members of the Congress Party to [Shri Bhupesh Gupta.] support me openly. But Some ^{of} them indirectly hav_e done so. Perhaps they are not conscious of the extent to which they have done so. But none the less they have done so.

I am very grateful to the hon. Members, Mr. Vajpayee, our friend, Mr. Dahyabhai Patel, and others who have supported this resolution—Mr. Gaure Murahari, Mr. Kureel and others including Mr. Mani. I counted 14 names of the hon. Members who have clearly supported the demand for ending the emergency.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: With reservation.

SHRI BHUPESH GUPTA: But you have not supported it, I know that. If I had taken free votes, I would have got this thing passed. It is quite clear. Now let me deal with the arguments. But I should like to concentrate on the arguments given by the Home Minister and by the Prime Minister. First of all, I would like to say that listening to the speeches I felt tliat we were facing something which I had never known. These speeches would stand in sharn Contrast to what was said in November, 1962 when the Proclamation was being discussed in this House and the Home Minister spoke. If you read the speech of the then Home M'nister. Shri Lal Bahadur, you would find that that speech stands in sharn contrast to what the hon. Home Minister said in support of it today, about the continuance of the emergency.

Madam, what was the case of Shri Shastri at that time? He was asking for emergency powers because/ the situation was grave indeed and the Proclamation said so. At that tune the Chinese forces were advancing in huge numbers, as you know, into our territory. Today it is not so Naturally there is a difference in the situation whatever else you may say. The thing which exercised the mind at that time was precisely the situation, when the Chinese forces were '•iming

and we had to deal with the situation in the sense of army movements and so on. It was at that time not a question of defence production or defence preparation as such. It was a question of moving the supplies quickly, moving the Armed Forces quickly, taking prompt action, without waiting for any kind of delays, procedural or administrative. Then there was justification. At that time also similar arguments were given. That was the substance 'of the arguments which called for, according to the Government, the emergency powers. And we gave the emergency powers, all of us. At that time we were all unanimous. Today there is division. Today you can see there is no unanimity over this matter. It may be that that side has more Votes. None the less there is division today. That also is an objective reflection of the situation that prevails in the country.

Madam, when Lal Bahadurji, came here the other day he asked us Io think over the problem. He said the dispute was hanging fire indefinitely and some way should be found to solve it since we are dedicated to the cause of peace. Therefore, we should apply our mind to some peaceful solution of the problem. Earlier when Premier Khrushchev made the proposal to renounce war for settling territorial disputes, we supported it. And in that background the Minister without Portfolio said this thing to which I have referred. Now would he have said this thing in November 1962 or December 1962 or even January or February 1963? He would not have said it. Even though the cease-fire had come, he would not have said it in November or December 1962 or even in January or February 1963, for the simple reason that things were not still clear in the mind, it was not clear which way the things were moving. There were still very positive apprehensions of a flare-up which might have necessitated the movement of Armed Forces and other things. Today he does not come to say this thing. And I must remind the hon. Members who spoke on the November Resolution Of 1962 that after the Colombo Proposals we passed another Resolution also. You will remember that when we passed that Resolution we passed it on the ground that it was something different from what had been stated in the Resolution passed in November.

3481

Therefore, it is not as if we are today reviewing the situation. We are actually reviewing the situation from time to time. In the meanwhile we had actually passed two resolutions, one at the time of the invasion and another after the Colombo Proposals had been announced and which we had accepted in toto. Now the situation has developed further but in a better direction. Let us not try to deceive ourselves by think-4 P.M. ing that it is not so. All other measures that you had taken for the emergency situation, many other measures, have been withdrawn—the restrictions on production, curb on allocation of funds fo the various Ministries, etc. We get documents and letters saying that the cut that was imposed in view of the emergency has been restored. Good. It has been restored. In the production sphere, certain curbs were made in order to divert the productive energy to some other channel. These have been restored too. The other day I was reading that now the cement producers will be getting something more, which was restricted or restrained. Therefore all these things happen. By-elections are taking place in the normal way. Therefore this improvement of situation has not been in relation to the border itself. If it were not so, I would have been hard put to defend my position and to sponser my case here. If you take the speeches of the Government leaders, you will find the same thing, not here to-day but they call press conferences and make speeches and in the speeches also they say the same thing. I think we would not be fair to ourselves if we wanted to make out as if it is the same as in November-December 1962. It is not so, TYom

our behaviour, from the various measures that we have withdrawn meanwhile in the intervening period and also because of other developments noted by us in our speeches, we have come to the conclusion that the situation has improved. I think there ii no disunity in the country on thi* matter but why create an artificial divergence with regard to the assessment of the objective situation simply because the Government want the emergency powers to continue? Now here you say 'no fighting for some time'. It is not for some time, for sixteen months there ig no fighting. That is very important, a material point in the situation. The emergency was declared not because of a mere threat but because of a grave threat as a result of external aggression, as you put it in the declaration itself. Today you cannot say, whatever may be your assessment with regard to other matters or your assessment of intentions or other things. You do not say this. Therefore I think it has to be viewed* from that angle. After our debate last time, the Indian Express wrote an editorial and it said: "Where is the emergency"? That was the title.

state of emergency

SHKI SHEEL BHADRA YAJEE: That is a capitalist paper.

STTOI BHUPESH GUPTA: It wrot* on 12th February:

"But there can be no two opinions that to-day. 15 months after its proclamation, the emergency lies dead on the floor and that all that it needs is a decent burial.'

This is what the Indian Express wrote. Then it went on to say:

"Apart from the prevailing tension with Pakistan on the one hand, and China on the other, it cannot in all conscience be claimed by the Government that the threat to the country's security, however potential, is immediate."

[Shr Bhupesh Gupta.] The third point this paper made was:

"It is to be hoped that when th* Rajya Sabha debate on the subject is resumed a fortnight hence, Home Minister Nanda will take a realistic view of the situation."

This is what was written. Other editorials have also appeared. I have got a subsequent editorial from the 'Times of India' on the President's Address which was written also after the emergency on 'Incompetence'- that was the title. They are also making fun of the proposed Eighteenth Amendment Bill and related matters connected with the emergency. Therefore other papers also wrote like that. I am not giving the quotations from the paper because it is well known in the country that the press has been reacting to it in a particular way. It shows that the volume of public opinion is against it. Do you mean to say that all of us on this question, Mr. Goenka's paper, Mr. Sahu Jain's paper and all other papers, have gone wrong? No. Understand this position. You take sometimes these publications as signs of public opinion. Therefore I say, there is no fighting today for the last 16 months. There is no fight and WP should feel happy about it. Mr. Krishan Dutt was brandishing his sword but his Prime Minister is n'ot doing it. I do not know why he is doing it. Certainly do not try to put vour policy to discredit. I do not think the Prime Minister will like or even Mr Nanda will like it. Even while speaking on this subject he did not say that the danger has increased. (Interruptions). Yes. Pakistan '-as got in now. Then say that the Pakistani thing is there. Issue another procla-ma'ion, make another speech, start it all afresh.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: Very funny argument.

SHFT BHUPESH GUPTA: But the emergency was proclaimed to deal with a situation arising out of a certain external aggression, in certain parts of

our country. It was not because of the fact that Pakistan was receiving huge arms aid from the U.S.A. If that was so, then we should have proclaimed an emergency here as soon as the Arms Aid Agreement between Pakistan and the U.S.A. was signed in 1954. We did not do it. In fact we did not declare an emergency in the whole eountry even in 1948 when onefourth or one-third of Kashmir was taken. Even to-day, between 1948 and 1962, in that period, aggression had continu ed there in onethirtf of Jammu and Kashmir embracing a population of one million people—arms had been accumulated there under the Military Pact Everything was there which constituted a threat that way but you did not declare a state of emergency. In fact we did not discuss this matter at all from the point of view of proclamation of emergency in tlvs House. The whole thing was felt necessary because of the development in 1962 October-November. Let us see whether from that angle it is there or whether the situation has changed for the better. It has changed for the better, there is no doubt about it. Everybody says that thp emergency now rc-nams in force only for use of %e DI.K against the Opposition or some such thing. Therefore I cannot agree. Is this the assessment of political leadership of the country, of the Government that they are expecting an immediate attack, a resumption of military operations? No, it is not so. Then the picture would have been different, then the picture would have entirely changed, the attitude would have been different and many things would have been done. Therefore you are not even making that assessment. Whatever you may sav here to score q debating point, vour assessment of the situation is, whether you are right or wrong is a different matter, tha* the situation has improved from the noint of view of the immediate threat nf resumption of armed aggression

Therefore I say that is not right. Here Mr. Nanda gave so many things about lands and all that. Now you see

what he says. It is used for military acquisition and requisitioning of lands but actually they are derequisitioning lands which they took on the declaration of the emergency. They are passing orders derequisitioning them. We know this. Therefore you cannot blow hot and cold. If we say that for the acquiring of land for firing practice we need the emergency powers, people will laugh at us a_s if in England, France and other countries people d'o no¹ have artillery or firing practice at all. They do not have their children shooting air-guns in their backyards. They too have artillery guns as we have and they do practise but they do not need emergency powers for that. These are, therefore, lame excuses. The only excuse is this that the Congress Party and the Government need the emergency in order to persecute the people, whatever they may say here. Here I was pointing out Prof. Lal's 'Gur Satyagraha'. He was bringing some gur to Delhi. He was apprehended under the D.I/R. and put in jail. Which border was he threatening? I must know it from the Govem-ment.

SHRI A. B. VAJPAYEE: U.P.- Delhi border.

SHRI BHUPESH GUPTA: U.P.Delhi border was threatened by Prof. Lal carrying half a seer of gur? There should be a limit to a ridiculous approach to public affairs. This if what I say. Now anybody you may find whom you want to arrest for the defence of the country under the D.T.R.

Now, this is all absolutely wrong. Actually, they have no case. Emergency means more oower for the bureaucracy, emergency means more power for the Ministers, emergency means more nower tn ssue threats to the democratic rights and liberties of the people, emergency means a sword i-n the hands of the ruling party to brandish over the heads of the Opposi- I tion parties and emergenc ' means that when fly elections take placn you can nd tell people that if they

voted against you, then the Defence of India Rules would be used as has been done in some parts of the country. This is called emergency. Have you taken emergency powers for increasing production? Have you used it for controlling prices? On every count you have failed. You should not only revoke this emergency but should pay compensation to the country for having misused power and having failed in this manner. That is what I say. There should be some sense of proportion. We do not need all these things for increasing agricultural production, which has gone down like anything-Everything has gone down. Almost all the commodities have shown a decline in production. You could not compel them to improve the production; you could not use the emergency powers to compel the employers to discharge their responsibilities. You have miserably failed in that sphere but when it came to the workers and the legitimate demands and rights of the workers, you had used these powers.

Madam Deputy Chairman, some people have said that I speak because some of our people are in jail. Naturally I am much concerned about it. Even today we have got fourteen of our comrades in jail in Maharashtra including Com. Ranadive, a member of the Central Council, Mr. Parulekar, another member of the National Council and Mrs. Parulekar who is a veteran woman worker of Maharashtra. They are all in jail and three times they were released because the orders were found not to be valid but everytime they were released, instead of releasing them. Government had them rearrested by what they called removal of the technical error. The High Court says that their detention is illegal but again the State Government passes the same order. Now, is that the way to treat the people? Having failed in this, they are doing something more. In Utter Pradesh, six people are in detention; in Bengal there are two people in detention, belonging fo our Party, and in

[Shri Bhupesh Gupta.] Tripura twentynine people, the entire opposition, is in jail. I have got a telegram here which says that the two M.Ps, from Tripura lodged in Hazaribagh jail are on hungerstrike, They were here at that time and within four days of their reaching their place, they were arrested. I should like the Government to prove anything against them but they have nothing. The entire opposition is in jail; who is, I would like to know, threatening Tripura at the moment. Tripura is threatened by something else, some intrusion there by the Pakistani armed forces. Are you arresting them for that also? I should like to know this. Are our comrades in Tripura in prison because something has developed between Pakistan and India? Then, say so. Our only crime was that in the Third General Elections, we captured both the Lok Sabha Seats from Tripura forming fiftyone per cent, of the votes, the majority of the votes, and In the Assembly we have just the same number. All the leaders of Tripura are in jail today.

This is not the only ground on which I demand revocation of emergency even though that in itself would be an important enough reason. T am g!ad Mr. Arjun Arora and Tariq supported the release of the detenus. Emergency. I sav, should be revoked for the sake of democracy, for the sake of constitutional principles, for the sake of goodness in nubile life, for public morality. I think that if they believe in continuing this kind of thing and develop a habit of emergency, there will be less and less of difference between us and the dictatorial regimes, militarist regimes which we condemn, and we shall be more or less, acclimatised as Mr. Hare Krushna Mahlab said in the other House, to a regime of negation of democracy. Therfore, 1 plead with this House that this emergency should be ended. There is no need for it from the point of view of the country and certainly it needs to be rovokec! from the point of view of th*

country, democracy and our public

THE DEPUTY CHAIRMAN: The question is:

"This House is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended "

The motion was negatived.

RESOLUTION RE APPOINTMENT OF A COMMISSION ON AGRICUL-TURE

SHRI N. SRI RAMA REDDY (Mysore): Madam, with your permission, I would like to move the following Resolution:

"This House is of opinion that Government should appoint a Commission on Agriculture (on the pattern of the Royal Commission on Agriculture of 1926-28) consisting of members representing both Houses of Parliament and experts on agriculture to enquire into the problems of agricultural research, agricultural development and agricultural education in the country, with particular reference to soils, implements, manures, irrieati'on, pesticides, improvement of cattle for more milk, sheep, poultry and other economic livestock, and to report on the ways and means of catching uo with the progress of other advanced countries, especially in the matter of agricultural productivity."

[THE VICE-CHAIRMAN (SHRI M. GOVINDA REDBY) in the Chair"

Mr: Vice-Chairman, it is well known that agriculture is the premier industry of India. Nearly seventy or eighty per cent, of the people are following the agricultural occupation and more than eighty to eightvfive per cent, of the peoole are depending directly OT indirectly upon agriculture. Therefore, if agriculture shows any setback in its development, in its growth. then that will be the greatest tragedy of this country. Therefore, It